

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ויצא

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת ויצא

- א אליך נשאתי את עיני - חפץ ה' שיהיו עינינו נשואות אליו
- ב יגיע כפי ראה אלוקים- לדעת כי אין הפרנסה תוצאות מעשיו
- ג לית אני מובד סברי מן בריי - לא יאבד בטחוננו אף מתוך החשיכה
- ד צורת אל"ף - לראות בכל דבר כי מאלופו של עולם הוא בא
- ה ועיני לאה רכות - כוח התפילה לבקוע רקיעים
- ו והאבן גדולה - התעצמות כנגד היצר המונע אותנו מלהתפלל
- ז אסף א' את חרפתי - הקב"ה נמצא עם השנוא והנרדף
- ח עולים ויורדים 'בו' - כל העולמות עליונים ותחתונים תלויים באדם
- ט ויגל את האבן - על האדם לנסות את כוחו במלחמת היצר
- י בשובה ונחת - ידבר לבני ביתו בלשון פיוס וריצוי
- יא יומא דהילולא - לקראת הילולא קדישא של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע
- יב ומציון יסעך - ההשתטחות על הציון
- יג תערוך לפני שולחן - סגולה נפלאה לערוך סעודה לכבוד נשמתו
- יד ואהבת לרעך - אהבת ישראל במשנת הבת עין
- טו השפל עצמך וינשאך המקום - שפע רב הבא על ידי הענווה
- טז ויגבה ליבו - יחשיב עצמו ואת עבודתו

פרשת ויצא - בת עין

כשתהיה פרנסתו של יעקב בשכר קבוע, אז לא יחיה בהרגשה שפרנסתו תלויה בידי שמים, ולא ירגיש עצמו תלוי בה'. אבל, יעקב אבינו לא אבה לשמוע לו, וענהו שאינו רוצה בשכר קבוע, שהרי בזה יסמוך על 'משכורתו' הקצובה והמסודרת, ויתמקט בטחוננו בה', אלא שכרו יהיה תלוי במה שיגזור הבורא מידי יום ביומו מה ילדו הכבשים עקורים נקודים או ברודים, ועי"ז יהיה תלוי בבורא ית' וישא עיניו למרום בכל עת ובכל שעה.

אליך נשאתי את עיני - הפץ ה' שיהיו עינינו נשואות אליו בפרשתן (ל כה-לא), 'נקבה שכרך עלי ואתנה... ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה...', כתב הרד"ק (ד"ה לא) שיעקב השיבו 'לא תתן לי שום דבר קצוב בשכרי, אלא יהיה שכרי דרך מקרה וטובת הא-ל כמו שיזמין לי'. והיינו שלבן הארמי 'ביקש לעקור את הכל' - לעקור ולהרחיק את יעקב אבינו מצורו וקונו, כיצד יעשה זאת - מצא לו טכסים,

א. הנה עומדים אנו בפרוס חג החנוכה, על כן נדרוש מעניינא דיומא, מנהג ישראל קדושים לשחק ב'דריידעל' (סביבון) בימי החנוכה, ואפשר לתת טעם על דרך הרמז, כי הנה הדריידעל 'עומד' על רגל אחת, מסתובב ואף 'רוקד קאדטשקע' (מין ריקוד הנקרא כן)... ולכאורה מניין לו כח גדול זה להחזיק מעמד בלא שיש לו שני רגליים 'על הקרקע' המעניקים לו יציבות... ולא עוד אלא שהוא ב'שמחה גדולה'... ואם נשאל את הדריידעל עצמו 'למדני כל התורה כולה כשאתה על רגל אחת'... יענה ויאמר, אין לי זמן להאריך... אך אומר ב'קיצור'... אכן, אם היה הדבר תלוי בי אזי כבר הייתי מוטל על הארץ מזה עידן ועידנים... כי כדבריכם, אין בי שום כח מעצמי, אלא שבא איש ואחז בי מלמעלה, הוא המסובב, והוא הנותן לי כח, אף כל הילוכי ב'מעגל' הוא רק כפי מה שהלה 'שירטט' ועשה, והנני 'רוקד' בדיוק כפי הכח שנתנו בי... כיוצא בדבר יאמר, רבים הם האנשים הנמצאים במצב שהם 'על רגל אחת', בלי שום 'קרקע' יצוקה לרגליהם, אבל הזוכה להשיג כי יש אחד יחיד ומיוחד האוחז בו מלמעלה, וכל הילוך חייו הם כפי רצונו ית', אם כן תמיד הוא בשמחה מבלי דאגה, ואף יכול 'לרקוד' באושר החיים, לעומתו, מי שלא זכה לאור האמונה אכן מרגיש תמיד חסר אונים מרוב דאגה כיצד יוכל לעמוד על רגל אחת...

ב. ולדין ייאמר צא נא השדה ושאל את הבריות מה הם אומרות - מהי הברכה שהאדם מן השוק מברך את עצמו, והכל יענוך - לכשיכנס לחשבון הבנק שלהם בכל חודש ביום מסוים בחודש כך וכך מעות אז אדע כי ערבה שנת, לזה בא יעקב אבינו ומכחישם, כי טובתו וחיותו של אדם כשיזכור בכל עת ויחיה תמיד בהרגשה כי הוא סמוך על שולחן אביו שבשמים - 'שעשה לי, העושה לי כל צרכי'... גם ירוויח בזה, שחיינו יהיו תמיד שלווים ושקטים, שהרי פעמים נופל על האדם הוצאה בלתי צפויה מראש, אם אינו חי אלא על משכורתו הקבועה הרי הוא מאבד עשתונותיו כש'משהו' זו ממקומו, אבל החי על חסדי הבורא מה לו עשרת אלפים ומה לו מאת אלפים - היד ה' תקצר, כי 'לי זהב ולי הכסף', אין לו אלא לפנות אל אביו שבשמים לבקש מאתו כל הצטרכויותיו והם כבר בדרך לביתו. פעם אמר יהודי לרבו כי הוא מרגיש עצמו תלוש... כי מעבידיו זורקים אותו חדשים לבקרים, ובכל 'שני וחמישי' הוא עובד במקום חדש, פעם ב'קביעות' ופעם כ'ממלא מקום' - ופעמים רבות הנו מסובב בחוסר מעש - ואני אנה בא. א"ל וכי 'תלוש' אתה, מעולם לא ראיתי אדם מחובר כמוך, כי אינך סומך כלל על מעשי ידך אלא הנך מחובר לבורא כל עולם באשר עיניך תלויות השמימה בכל עת ובכל שעה...

וכבר אמרו בדרך צחות, אולי לכן מקבלים אותם השכירים מדי חודש 'תלוש משכורת' (Paycheck), לרמז שעי"ז אפשר ח"ו להיות 'תלוש' מאמונתו בהקב"ה, אם ח"ו יתחיל לסמוך על ה'תלוש' הקבוע שיבוא בעתו ובזמנו. ובוודאי אין כוונת הדברים לומר שיעזוב האדם את מקום קביעותו.. אלא ללמד שתמיד יהא מחובר אל הקב"ה ואל יסתמך על ה'תלוש' כי אין לך תלוש גדול מזה.

היה הגרי"ז מבריסק זי"ע נוהג לומר, לא ידעתי מנין לעשיר 'לחם לאכול ובגד ללבוש', כי בשלמא העני מרגיש לרוב עניותו ומחסורו שהוא תלוי ביד ה', ומתפלל אל ה' בהרגשה שאין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים וישמע קל ויענהו. אבל העשיר המתהלל בעשרו, וכלל איננו מרגיש שהנו תלוי ביד ה', ואף אם ישפוך שיח תפילה על הפרנסה אין זו תפילה הבאה מתוך הרגשת הלב... אם כן מניין יש לו כל צרכו. ואמר הגרי"ז שזו קושיא עצומה שאין עליה תשובה.

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

אלא, שהרה"ק מסוקולוב זי"ע ביאר, כי אמרו חז"ל (קה"ר א יג) 'יש לו מנה, רוצה מאתיים' נמצא שאף העשיר מרגיש תמיד 'חסר' ותלוי ביד ה', ואף אם יש לו ממון רב, מכל מקום לעולם אין נפשו שבעה, ותמיד ירעב לעוד ועוד מעות, נמצא שגם הוא 'מרגיש חסר' ותולה עצמו בה', שפיר הוי תפילתו תפילה.

אחד מחסידי הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע התאונן בפני רבו כי עליו לעזוב את שערי 'בית המדרש' לעסוק על המחיה ועל הכלכלה, והוא מפחד מהבלבול השורר בשווקים וברחובות, אמר לו הרה"ק, כתיב בפרשתן (כח יא) 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו', וברש"י, 'עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות', ותמוה, וכי שמירה יש בגדר אבנים סביב הראש בלבד, והרי עדיין כל גופו אינו שמור מן החיות והמזיקים, אלא, משל לציפור שנפלה לתוך בויץ (ביצה) והחלה לשקוע בה יותר ויותר, כל עוד שכנפיה עדיין לא טבעו, בידה לצאת מהבויץ ע"י כנפיה, אף אם גם כנפיה טבעו בתוככי הבויץ, כל זמן שראשה מחוץ לבויץ עדיין תוכל לזעוק 'הצלה' ויבואו להושיעה, אבל כשגם הראש נשקע בבויץ, אוי לה... ולכן בצאת יעקב אבינו חרנה, לבית לבן הרמאי, נתיירא מפני חיות רעות, וחשש מאד מה מצפה לו שם, על כן עשה 'שמירה מעולה' סביב לראשו, כי כל זמן שהראש לא 'שקע', עדיין אפשר לו לאדם לזעוק לעזרה ולהצלה, אמר לו הרה"ק, כך גם אתה, כשיוצא הנך לעבודת הפרנסה, הזהר על 'ראשך' לבל ישקע בהבלי העולם הזה, ותשמור על ה'אמונה' שבמח, ובזה תנצל מכל הבלבול והרע, ובכל עת ובכל זמן עדיין תהיה מקושר כראוי אל ה' הוא האלוקים.

כבר המליץ הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע (נאות הדשא, דברים מפי השמועה שונות אות ג) בדברי חז"ל (קידושין כט.) האב חייב ללמד את בנו... וי"א אף להשיטו במים, וביארו שכמו השט במים, הרי אף שגופו מונח במים מכל מקום חייב להיות ראשו ממעל - מחוץ למים, כך ילמד האב את בנו, שבכל עת עיסוקו בגופו בענייני גשם, יעסוק בהם רק בגופו, אבל ראשו ומחשבתו יהיו 'מחוץ למים' למעלה, כלפי שמים.

כה אמר הרב החסיד רבי מרדכי יחיאל לוריא זצ"ל, לרמוז בדרך צחות בפסוקים בהם מתנצל יעקב אבינו לפני האימהות שאביהם לבן רימהו עשרת מונים, ובלילה חלמתי אודות העקודים נקודים וברודים... והמעייין בפסוקים יראה שאין כל ענין החלום לכאן, ומספיק היה לו לומר שלבן רימהו עשרת מונים... אלא, כך אמר להם יעקב, כל עוד שעבדתי במשך שעות היום וראשי בל עמי, ניחא, אבל כעת שמצאתי עצמי חולם בלילות אודות עקודים נקודים... הרי עלי לברוח מכאן...

מעשה נפלא שאינו בא ללמד על הכלל הוראה למעשה, רק ללמוד מתוך זה שכרו של הבוטח בה' ומוסר עצמו ללימוד התורה מתוך אמונתו האיתנה. סיפר הגאון רבי אשר ווייס שליט"א, מובא ב'ילקוט לקח טוב', חלק חיים של תורה, וז"ל, מה שאירע לפני כמה שנים בעיר מנצ'סטר שבאנגליה, מן הראוי להקדים ולומר שגם בסיפור זה מדובר כפי הנראה באדם שמצטיין במיוחד במידת הבטחון, ולפיכך התנהגותו אינה יכולה להיות סמל לרבים, מכל מקום טוב לשמוע שגם בדורנו ישנם בעלי מדרגה כזו.

אברך תושב העיר הקדיש את כל עיתותיו לתורה ולמד בהתמדה עצומה, גם כאשר המשפחה הלכה וגדלה בס"ד המשיך האב לשקוד על תלמודו, וכל ניהול הבית נפל על בני ביתו שמסרה נפשה למען לימוד התורה של הבעל. רבים תמהו ממה מתפרנסת משפחה זו, כאשר האב לומד כל היום ועקרת הבית עסוקה מבוקר עד ערב בגידול הילדים, למעשה, הם חיו בעוני גדול והסתפקו במועט, ונתמכו מעט בעזרת ההורים וידידים. כאשר הציעו לאבי המשפחה תפקידים תורניים (מגיי"ש וכיו"ב) שונים שהכנסה נאה בצידן השיב תמיד נחרצות - לא... כך המשיכו לחיות בדלות והסתפקו במועט שבמועט (בוודאי אין הנהגה זו דרך לרבים, אלא ליחיד סגולה, אבל את ה'יסוד' יש בו כדי לימוד לכל יחיד ויחיד).

כאשר זכו ללידת הילד העשירי הפכו השאלות של הסובבים אותם לדאגה של ממש, הורי האברך תבעו ממנו לצאת לעבוד, ניסו להתפשר עמו והציעו שיקח רק משרה חלקית אך הכל ללא הועיל, כך היה גם כאשר נולד הילד האחד עשר, ההורים ניסו שוב את כוחם והבן בשלו - אני אמשיך ללמוד והשם יעזור, כעבור זמן נולד ילד נוסף, ובעל הבטחון דנן לא דאג אפילו רגע והמשיך את אורח חייו כמו בימים עברו, דבר לא נשתנה בהשקפתו גם כאשר בא לאויר העולם הילד השלושה עשר, ההורים כבר לא ידעו את נפשם מרוב דאגה, וכמעט פרץ סכסוך בינם לבין הבן. אך אז קרה דבר יוצא דופן ימים אחדים אחרי שהכניסו את בנם בן השלושה עשר לבריתו של אאע"ה הבחין האברך בשובו לעת ערב מהכולל במעטפה חומה גדולה המבצבצת מתיבת המכתבים שלו, על המעטפה היה מוטבע סמל המדינה ונכתב לידו באותיות רשמיות 'רשם בית המשפט המחוזי', הוא ניסה לנחש איזה ענין יש לו עם בית המשפט, אך לא הגיע לשום מסקנה סבירה, כאשר פתח את המעטפה גילה שהוא מתבקש להתייצב

להקב"ה חפץ אלא בקרבת בניו אליו, ורק משום כך נותן להם איזה 'מחסור', בכדי שיתפללו לפניו בכל לבם ונפשם, וכאשר המה מכירים בזה ונושאים אליו עיניהם בתפילה ובאמונה, בוודאי ימלא מחסורם בכל מיני ישועות והשפעות טובות.

נוראות מצינו ב'כלי יקר' על הפסוק בפרשתן (כח יד) 'והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקרמה צפונה ונגבה', וז"ל, שאמרו במדרש (עין מדרש תהלים מד) אין התשועה באה לישראל כי אם בזמן שהם בתכלית השפלות, שנאמר (תהלים מד כו) 'כי שחה לעפר נפשנו' וגו', מה כתיב בתריה - 'קומה עזרתה לנו'. וטעם של דבר שכל זמן שאינן בתכלית השפלות אז אינן תולין

איתא בתנחומא בפרשתן (ויצא ג), אמר רבי ברכיה, בכל מה שתבע (-התפלל וביקש) יעקב מן הקב"ה, השיבו. אמר אם יהיה אלוקים עמדי - השיבו והנה אנוכי עמך. אמר ושמרני - השיבו ושמרתך בכל אשר תלך. אמר ושבתני בשלום - השיבו והשיבותיך. (אבל) אמר ונתן לי לחם - ולא השיבו על הפרנסה, כי אמר הקב"ה, אם אני מבטיחו על הלחם, מהו מבקש ממני עוד, לפיכך לא השיבו על הלחם, ע"כ.

מבאן תצא הקריאה לכל בני ישראל באשר הם, תנוח דעתכם מדאגת הפרנסה וכיו"ב, דעו נא כי הקב"ה חפץ בטובתכם וישפיע עליכם כל מיני טובות שבעולם, אין לכם אלא לתלות עיניכם בו, כי אין

בבית המשפט בתאריך פלוני, כדי לממש את צוואתו של מיסטר גון פ קלאבארי שנפטר בתאריך פלוני, הענין נראה לו מוזר, מעולם לא היה לו עסק עם אדם בשם כזה, ואף פעם לא שמע עליו, בודאי מדובר כאן בטעות אמר לעצמו. מיד שיגר מכתב לבית המשפט, והעמיד אותם על טעותם, אולם לאחר מספר ימים קיבל מכתב מרשם בית המשפט, בו נכתב מפורשות שעל פי החוק הוא חייב להתייצב ביום ובשעה שנקבעו לדיון, עוד נאמר שם שמדובר בצוואה המקנה לו סכום של כחצי מיליארד ליש"ט.

באין ברירה נסע ביום המיועד לבית המשפט, שם התברר לו שמיסטר קלאבארי הלך לעולמו כשהוא חשור ילדים, בצוואתו הורה לתת את כל רכושו שכלל שני מפעלים גדולים ועוד נכסים רבים למשפחה הגדולה ביותר בעיר, ומסביר לו השופט, בדקנו במרשם התושבים ומצאנו שמשפחתך היא הגדולה ביותר, אמנם עד לפני שבועיים היתה בעיר משפחה נוספת שלה שנים עשר ילדים, אך הבן השלושה עשר שנולד לכם לאחרונה הפך אתכם למשפחה הגדולה בעיר, לפיכך הירושה מגיעה לכם... בשבת שלאחר מכן ערך האברך קידושא רבא מפואר לכל מתפללי בית המדרש, עליו ראוי להאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו.

ג. גם מדרך היושר, לחיות מתוך הכרה כי כל אשר לו ב'חסדי' הבורא הם באים עליו, ואין הקב"ה חייב לו מאומה, הנה כתיב בפרשתן, בעת שילדה לאה את בנה הרביעי יהודה, אמרה (כט לה) 'הפעם אודה את ה'', וברש"י, 'הפעם אודה - שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות', וביארו בדבריו, שכשנולד לה בן 'רביעי', הבינה בעצמה שאף הג' הראשונים שנולדו לה אינם חלקה, ואף ג' הראשונים ב'חסדי הבורא נולדו לה, והראיה, כי עתה תלד אחת מהאימהות האחרות רק ב' בנים (שעוד עתה חשבה ש"ב השבטים מתחלקים 'חלק כחלק' בין ד' האימהות, ועתה ראתה שאינו כן), לכן הפעם הודתה על כל 'אחד ואחד' מארבעת בניה, בהכירה שאת כולם קיבלה כמתנה מן השמים. ואין כל דבר המובן מאליו. וכה אמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ליקוטי הרי"ם בפרשתן), שלכן בני ישראל נקראים על שם 'יהודה', כלומר 'יהודים' ולא 'ראובנים' או 'שמעונים', כי תמיד הננו מודים להשי"ת, ומכירים אנחנו בכל עת שנטלנו יותר מחלקנו, כמו שאמרה לאה שעכשיו נטלתי יותר מחלקי, כן לנו לא מגיע כלום וכל אשר לנו הוא יותר מחלקנו.

ובזה יתבאר עוד במנהג המשחק בדריידעל בימי חנוכה, כי הנה נהגו לכתוב על הדריידעל אותיות נגה"ש לרמז שנס גדול היה שם, אמנם בשעה שהדריידעל מסתובב אזי לא ניתן לקרוא את האותיות הכתובות עליו, כי לרוב מהירות 'הילוכו' אזי אי אפשר להבחין בכלום והכל נדמה מטושטש... אכן לאחר שנעצר מלהסתובב ונופל על הארץ או אז ניכר לעין כל כי 'נס גדול היה שם'. והרי זה משל לכל תהלוכות החיים, כי מרוב שהאדם 'מסתובב' ובהול תמיד אזי אינו מבחין כמה 'נס גדול היה שם' - כמה ניסים ונפלאות עושה עמו הקב"ה בכל עת, אלא הכל 'מטושטש בעיניו', ונדמה לו כי הקב"ה שכח ממנו ח"ו ואינו מיטיב עמו, ורק כשנעמד להתבונן, אז יראה כמה הקב"ה שוקד על טובתו בכל עת ובכל שעה, על כן הנהיגו לשחק בדריידעל, לאמור לאדם, שבאמת הרבה ניסים נעשים לו, אלא שהרי הוא כדריידעל המסתובב, על כן 'עצור ממרוצת החיים והבהלה, ועמוד על מקומך' והתבונן בנעשה סביבך וכבר תראה היטב את הנס גדול שהיה שם...

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

כי בה פורס היצר מצודתו להפיל את האדם ברשתו, על ידי שידמה בנפשו שככל שיתאמץ יותר בעבודת כפיו ככה יעלו רווחיו ותגדל הצלחתו, עד שסבור שכוהו ועוצם ידו יעשו לו את כל החיל, ועי"ז נופל מדרגה לדרגה ועבירה גוררת עבירה שמבקש לחמו בתחבולות וערמימות, בהיתר ושלא בהיתר.

ומביא מה שפירש מרן הבעל שם טוב הק' זי"ע בלשון המשנה (אבות ג טז) 'מצודה פרוסה על כל החיים', כי 'פרוסה' רומז ללחם ולפרנסה וכמו שמצינו (ברכות לו:ז) 'בכדי אכילת פרס', והזהירונו חכמים כי מצודת היצר היא על ידי פרוסה - פרנסה, ואין לך מי שנמלט ממצודה זו אלא היא על כל החיים, שכל בני אנוש מתנסים בנסיון זה של רדיפת הפרנסה, ועלינו להישמר ביותר לבל נילכד במצודתו של היצר, אלא נתחזק באמונה הפשוטה שאין ההשתדלות מועילה מאומה¹ אלא גזירת מלך היא¹.

במחונם בה', וחושבים תחבולות להנצל מפח יקוש ע"י תחבולות אנושיות, וע"כ ריחק ה' את האדם ורבה העזובה, כי לא בטחו בתשועת ה', אך כשיראו כי אזלת יד השתדלותם ואין עוזר וסומך, אז עיניהם נשואות אל ה' לקרוא אליו בעת הצר להם וה' שומע, ובאותו זמן התשועה באה דרך בריחה מן הקצה אל הקצה, דהיינו מן תכלית השפלות אל תכלית המעלה. עכ"ל. ובוה מבאר את לשון הכתוב, שבאותו זמן ש'והיה זרעך כעפר הארץ' ושחה לעפר נפשם יתקיים בהם ופרצת, 'רצה לומר יעלה הפורץ לפנייהם להעלותם אל גרם המעלה', והיינו משום שיתלו עיניהם בהקב"ה מתוך ההכרה שרק הוא אדון המושיע¹.

יגיע כפי ראה אלוקים - לדעת כי אין הפרנסה תוצאות מעשיו כתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (במדבר ד"ה וידבר) כי זהירות יתירה נדרשת מן האדם הנזקק לצאת לפרנסתו,

ד. וכך יש ללמוד מהא דכתיב גבי אסתר 'והנערה יפת תואר וטובת מראה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת' (ב ז), וכתב ה'רוקח' (הובא ב'תוספות השלם' על מגילות) כי יפת תואר וטובת מראה ר"ת 'יתום', וכלומר, שדייקא משום שמתו אביה ואמה על כן זכתה מן השמים לתואר ומראה. וביאור הדבר, עפ"י מה שכתב רבינו בחיי לפרש מה שנאמר (שמות כב כא-כב) 'כל אלמנה ויתום לא תענון, אם ענה תענה אותו כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו', וז"ל, והיתום והאלמנה הם חלושי הכח אין להם עוזרים, ולכך לא יבטחו באדם כי אם בקב"ה שהוא עוזר ומושיע ומגן, ובעבור זה יודיע הכתוב כי הם נעזרים יותר מכל אדם, והיינו שהיתום מתרגל מקטנותו לסמוך על הקב"ה ולתלות בו עיניו על כן הקב"ה עוזרו, ואסתר שלא היו לה אב ואם מלידתה ממש השליכה על ה' יהבה על כן זכתה לשמירה עליונה. ולדין ייאמר, כי לאו דווקא 'חלושי הכח', אלא גם מי שעושה עצמו כחסר אונים וכחלוש כח, כלומר, שמבין שאין לו משלו כלום, ואת כל כוחו תולה במתנת שמים, ובכל עת ושעה הוא תולה עיניו למרום, גם לו יעזור ויגן ויושיע הקב"ה בכבודו ובעצמו.

ה. הנה כבר הבאנו הקושיא הידועה על הנאמר בפרשתן (כח יא) 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו', וברש"י, 'עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות', ותמוה, וכי שמירה יש בגדר אבנים סביב הראש בלבד, והרי עדיין כל גופו אינו שמור מן החיות והמזיקים, אלא נתבאר בספרים, שכאן למדנו יסוד גדול, כי אין דורשים מהאדם רק השתדלות גרידא, ומכיוון שעשה ככל אשר לאל ידו, ממילא יגיעו אליו תוצאות טוב מידי הבורא יתב"ש, וביאור הדבר, כי באמת, גם כאשר מקיים את ההשתדלות במלואה לא היא המביאה את התוצאה - לא ההשתדלות תביא הפרנסה, ולא השמירה ממזיקים תשמור את האדם, רק הקב"ה הוא העושה ויעשה לכל המעשים והתוצאות, א"כ די לו במה שעשה כפי יכלתו, כי ממילא אין ה'תוצאה' שייכת להשתדלות.

סיפר הגאון רבי שלום בן ציון פלמן זצ"ל, ששבוע לפני נישואי אחד מצאצאיו נטל הלוואה גדולה מגמ"ח ידוע בעיר, ובצאתו משם נשדד על אתר ע"י שודד בן בליעל, היות והלה ידע שבאותו מקום ישנו גמ"ח המלווה סכומים הגונים מצא לו מקום להזיק ולשדוד את ה'לווים' המסכנים, בבואו הביתה נענה רב"צ ואמר - רימזו לי מן שמיא שיותר אינני צריך לעסוק בהשתדלות להשיג עבור נישואי הבן, ואכן, הישועה באה שלא כטבע כלל.

כעבור תקופה פגש רב"צ את הרב מנקוביץ, ושוחחו יחדיו בענייני אמונה ובטחון, ובתוך הדברים סיפר לו רב"צ את דבר ה'שודד' ואת הלימוד שלמד מכך, שאלו הרב מנקוביץ מדוע למדת כזאת, אולי עדיין חפץ היה הקב"ה בהמשך השתדלותך, הסביר לו רב"צ, שהקב"ה בעצם יכול לעשות הכל - להשפיע על האדם כל השפע מבלי שהאדם יעשה מאומה, אלא שהקב"ה אינו חפץ בהנהגה ניסית וכיו"ב - כי אז תבטל הבחירה בעוה"ז, ע"כ ציוונו

ולא רק במה שעושה האדם בעצמו הדברים אמורים, אינו אלא 'שלוהא דרחמנא', כי הכל 'בידי' שמים - אלא אף כש'פלוגי' גורם לו רעה עליו להאמין לטובתו השלימה (כי אף אם פלוגי כיוון מעשיו לרעה - הרי מן שלא נעשית לו הרעה 'בידי' פלוגי, אלא, אותו שונא השמים כיוונו לטובה).

לעסוק ב'השתדלות' ובזה הנס יתלבש בטבע ונסתר הנס, ולא יתבטל הנסיון אלא תשאר הבחירה בידי אדם, אבל כיוון שראיתי שההשתדלות איננה מועילה רק גורמת נזק בוודאי יש להפסיק אותה, ולעסוק רק בבטחון בה'. ואמר רב"צ, באמת יש בידי לחבר ספרים עבי כרס על מעשה ניסים ונפלאות שעשה עמי הקב"ה בהמצאת הוצאות נישואי כל צאצאיי בהרחבה גדולה, ומה טעם איני מוציאם לאור, מחשש ש'הן לא יאמינו לי'...

והוסיף שזה ירושלמי מפורש (תרומות פ"ח ה"ג) שרבי ינאי פחד מנחשים, והיה מניח ארבע כרעי מיטתו בדליים מלאים מים, כי הנחש אינו יכול לעבור ולדלג עליהם, פ"א כשניעור משנתו מצא נחש על מיטתו, מאז ציווה רבי ינאי להסיר הדליים, ואמר עלי לבטוח בה' שישמרני מן המזיקים. ולכאורה יש לתמוה, וכי מעיקרא לא בטח בה', אלא וודאי, כי מתחילה קיים בעצמו חובת ההשתדלות - לשמור עצמו ממזיקים ומרעין בישין, אבל, משראה שממילא אין השתדלותו מועילה, ואין הדליים עוצרים בעד הנחשים, הסיק מכך שאין מבקשים ממנו 'השתדלות' בענין זה ועליו רק לסמוך לבו על ה' האלוקים.

וכמובן שלא באנו לגרוע כאן מחובת ההשתדלות, רק להבין ולהשכיל מהותה של השתדלות מהי.

ו. גם כשעושה השתדלות ישים ליבו כי אין מעשה זה סיבה לפרנסתו ולהצלחתו, אלא ידע נאמנה שעושה זאת רק מפני שכן היא גזירת מלך, והעיקר שבד בבד יסמיך תפילה למעשה שישגי מבוקשו. וכמו שביאר הספורנו (ל טז) עניין הדודאים, וז"ל, הודיע שבהיות כוונת האמהות רצוייה לפני הקל ית' בהשתדלותן בהכנסת הצרות וענין הדודאים נשמעה תפלתן על זה, כי ראוי לצדיק שיעשה השתדלות הטבעי האפשר אצלו להשיג חפצו ועם זה יתפלל שישגי התכלית.

וכך ביאר המהר"ם שיק זי"ע (בפרשת ד"ה ויצא) במה שאמרו חז"ל (חולין צא): שיעקב לקח 'מאבני המקום וישם מראשותיו' (כח יא), התחילו מריבות זו עם זו וכו', מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר (פסוק יח) 'ויקח את האבן אשר שם מראשותיו'. ומבאר, שבבוא יעקב אבינו לשכב שם נתיירא מחיות רעות וליסטים על כן בטח בה' ובטובו, 'ולא על זו בלבד שם מבטחו, אלא גם כן השתדל לעשות הצלות מה שהיה בידו', ואלו הם ה'אבנים' כלומר 'אבני יסוד' אשר שם מראשותיו - ושניים המה היסודות שעליהם נשען, השגחת ה' ולאידך השתדלותו ומעשי ידיו, והחלו 'האבנים' מריבות זו עם זו 'כי הם שניהם צרות' זו לזו, שאי אפשר לבטוח בהקב"ה מחד ומאידיך לבטוח במעשי ידיו, 'מיד עשאן הקב"ה אבן אחת' - כי גם המעשה ידיו יהיה בהשגחת ה'. והיינו, שאכן צריך לעשות השתדלות, אך כל יסמוך על מעשיו ח"ו אלא ידע שעושה זאת כרצון ה', ולא עוד אלא שעצם עשיית ההשתדלות אף היא נעשית רק ברצון השי"ת, כי אי אפשר לאדם שירים ידיו ורגליו אם לא נגזר כן מלעילא (פשיטא שאין הדברים אמורים כלפי יעקב ח"ו אלא רק בדרך הדרש ללמד לדורות עולם את המעשה אשר יעשון).

לשון נורא מצינו להגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע בספרו שמירת הלשון (שער התבונה פ"א) כידוע שמי שעושה לחברו הוא רק שוטה ורשע, דהשפעתו לא תתרבה ממה שנגזר לו בראש השנה, עבור שעשק לחברו, דתמורת זה שנטל ההשפעה שבאה או שעתידה לבוא ליד חברו, תנטל ממנו השפעתו שנגזרה לו בראש השנה, וסוף דבר יהיה, שממון העוול יכלה גם את יתר הפלטה - השפעה הכשרה שיש לו מכבר. כמאמרם (סכה כט): מפני ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יורדין לטמיון, וקחשיב אחד מהן, מפני שפורקים עול מעל עצמן ונותנין על חבריהן. וכן איתא במסכת דרך ארץ זוטא (פ"ג) אם נטלת את שאינו שלך, את שלך יטלו ממך. ואיננו רק כמחליף השפעה כשרה באסורה, שעתיד יהיה לתת דין וחשבון על כל פרוטה ופרוטה כמאמרם (ב"ק קיט). כל הגזול את חברו שוה פרוטה, כאילו נוטל את נפשו. וגם הוא מטריח את הקב"ה להשיב גזלה לבעליו, כמאמרם (סנהדרין ח). אמר הקב"ה לרשעים, לא דין שאתם גוזלים, אלא שאתם מטריחין אותי להשיב הגזלה לבעליו. וכל הדברים האלו מרומזים בתורתנו הקדושה בפרשת ויצא, דְּכָתִיב (לא יא-יב) 'ויאמר אלי מלאך האלוקים בחלום יעקב... שא נא עינך וראה כל העתודים העולים על הצאן עקודים נקדים וברודים' (כפירש"י שם, שהיו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד בני לבן לעדר שביד יעקב) פירוש, ושמא תאמר, איך מותר לי לעשות דבר זה ליטול מהשפעתו של לבן וליתן אליך, לזה מסיים המלאך - 'כי ראיתי את כל אשר לבן עושה לך', שהחליף את משכורתך עשרת מונים, ונטל השפעתך, לכך אני מחזיר אליך.

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

לידי מסירות נפש כששברה את טבעה במסירת הסימנים למנוע בזיון נורא מלאה אחותה, וזכות זאת שמסרה הסמנים עמדה לרחל שתוכל להוליד בנים מיעקב, כמו שנאמר (ל כב) 'ויזכור אלוקים את רחל... ויפתח את רחמה', (וברש"י, זכר לה שמסרה סימניה לאחותה), גם תעמוד להם לזכות בהבטחה 'ושבו בנים לגבולם' (ירמי' לא יד-טז), נמצא שאין כאן כל סיבה לכעוס על לבן, שהרי ברמאותו מקיים לבן שליחותו מאת הבורא להיטיב עמו וזרעו אחריו.

וכן מצינו בעת שרימה לבן את יעקב - 'ויהי בבוקר והנה היא לאה' (כט כה), לא כתיב 'ויחר אף יעקב' אלא 'ויאמר אל לבן... למה רימיתני', וידוע ש'אמירה' היא לשון רכה, וכמי ששואל את רעהו מדוע רימה את פלוני אלמוני - ואין הדברים נוגעים אליו כלל, וכל זה, כי האמין באמונה שלימה שלא לבן העומד לפניו מחליף את לאה תחת רחל, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו עושה זאת, ובוודאי שתצמח לו טובה גדולה מזה לעתיד. וכמו שאכן כך הווה, כי רמאות זאת הביאה את רחל

ז. הנה מנהג העולם כשרוצים להתנות בין איש לרעהו איזה ענין באופן שלא ישתמע לשני פנים, ושלא יחזרו בהם שני הצדדים, אומרים זה לזה 'ברחל בתך הקטנה', ולכאורה דבר פלא הוא, כי הרי יעקב אבינו - הראשון שהתנה 'ברחל בתך הקטנה', ולא עלתה בידו, כי לבן רימהו בכל מיני רמאויות, וי"ל כי ישראל עם קדושים רוצים לרמוז שכל 'המתנה' יזכור היטב, שעם כל 'תנאיו' עדיין אינו מובטח שסוף דבר יהיה כרצונו, כמו שבאמת אירע ל'רחל בתך הקטנה' הראשון, אלא אין הדבר תלוי אלא ביד ה'.

ח. איתא ב'אמרי פנחס' (שער טהרת המידות אות כט) בשם הרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע וז"ל. עצה להנצל מן הכעס להאמין ב'השגחה פרטית' על כל האדם והוא מנהיג הכל לטובתו של אדם... ויאמין באמונה שלימה שהכל לטובתו וממילא לא יכעס על שום אדם.

ט. ומצינו לאידך גיסא, שכשאמרה לו רחל אמנו 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי' (ל א) אז 'ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלוקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן' (שם ב). ולכאורה מילתא דתמיהא היא שלא כעס על לבן אלא על רחל. ועפ"י האמור אתי שפיר כי ברמאותו של לבן ידע כי אינו אלא שליח שנשלח מן השמים להיטיבו באחריתו, אבל כשרחל אמנו בכתה והתאוונה 'הבה לי בנים', חרה אפו מדוע איננה מאמינה שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד.

י. בענין 'חרון אפו' של יעקב נציגה נא, הנה כתיב בפרשתו, 'ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי' (לא - לו) דקדק הרה"ק ר' מנדל מרימנוב זצ"ל (בספר 'אילנא דחיי', ומשם בילקוט מנחם) דפתח ב'ויחר ליעקב' ושוב כתיב 'ויאמר ללבן' בלשון רכה, היה לו לומר וידבר ללבן שהרי 'דיבור' הוא קשה, אלא ביאורו, וז"ל, אך הפירוש הוא כי התוה"ק מלמדת לאדם דעת כי אף שצריך (ר"ל, אם צריך) אדם להתקוטט עם חברו ולכעוס עליו, ילמוד מיעקב אבינו ע"ה איך התנהג, ויראה מה כתיב ביה, כי ברוב שיחו וכעסו שחרה לו בלבן - ויען יעקב הוא לשון הרמת קול, עם כל זאת, כתיב ויאמר ללבן, שהתחיל לדבר עמו דברים רכים - מה פשעי ומה חטאתי וכו', כן יעשה כל אחד בבואו לכלל כעס ויתחיל לדבר קשות מיד יסיר הכעס מלבו, וידבר כמו כן לחברו מה פשעי ומה חטאתי כי עשית לי כזאת על לא חמס בכפי ובזה ישכך גם כעס חברו מעליו וישכן בטח ושאנן בהיכלו (הובא באילנא דחיי ומשם בילקוט מנחם).

וכבר איתא ב'מדרש' (בר"ר עד י) בשם ר' חנינא בן יצחק 'קפדנותם של אבות ולא ענותנותם של בנים, קפדנותם של אבות מנין, ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי, אתה סבור שמא מכות או פצעים היו שם, לא, אלא דברי פיוסים, יעקב מפיס את חמיו, כי מששת את כל פלי מה מצאת מכל כלי ביתך'.

ונרחיב מעט בכירור דרך העבודה בכבישת מידת הכעס אשר נחלקת היא לשניים, כי הגם שהדרך הישרה להפך תכונתו להיות 'קשה לכעוס' היא על ידי העבודה התמידית בהשרשת האמונה בהשגחה פרטית, ולחוקק בלבו שאין כח לשום נברא בעולם להזיק לו אם לא נגזר כן מלעילא, וכמבואר לעיל, אכן בשעת מעשה בעת אשר אש הכעס כבר נתלקחה בלבו, אזי העצה היעוצה היא להיות בולם פיו ולחשוק שפתיו בכח מלדבר בכעס ובצעקה דברים קשים כגידיים, שאף אם קשה לו במצב כזה 'לחיות' את האמונה הטהורה, אך עדיין בידו להחליט 'עצה מעשית' שבכל אופן אינו מגביה קולו אף אם לבו רותח בקרבו עד השמים, הוא את קולו לא יגביה, וממילא תכבה האש עד מהרה.

ושלום לית אנא מובד סברי מן בריי (כמי שנוער בעצמו וכי ח"ו אבוא לידי כך - לאבד את בטחוני מבוראי, חלילה לי מעשות בן) - עזרי מעם ה'. וללמד את כל בני ישראל לדורותיהם שלא יתנו למאורעות חייהם אף אם הם קשים ח"ו להפיל אותם ברשת הייאוש, ויעמדו איתן בכל עז ותעצמות שלא לאבד אמונתם ובטחונם, אדרבה, יאמר כל אחד לעצמו לית אנא מובד סברי מן בריי... לית אנא מובד סברי מן בריי...² וע"י התחזקותם באמונה ובטחון בה' יזכו להארת פנים ממעל³ ולישועתם השלימה.

לית אני מובד סברי מן בריי - לא יאבד בטחוני אף מתוך החשיכה
בפרשתן (כח י), 'ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה', ובמדרש (בר"ר סח ב), בשעה שהלך יעקב חרנה במצוות אביו לישא לו אשה, ובא אליפו בן עשו הרשע ולקח את כל אשר לו⁴, אז אמר יעקב 'שיר למעלות אשא עיני אל ההורים מאין יבוא עזרי', אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה 'ויקח העבד עשרה גמלים'... ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד. חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי, חם

יא. הגה"ק ה'סטייפלער' זי"ע היה אומר, שאף הפחות שבפחותים נשפע לטובה משהייתו בסביבתם של תלמידי חכמים וצדיקים, דהנה ברש"י (כט יא) הביא שעשו שלח את בנו אליפו לרדוף אחרי יעקב אביו ולהורגו, וכאשר השיגו התחנן יעקב לפניו שלא ישפוך דמו, וכדי שלא יפר דברי אביו הציע לו ליטול את ממונו, ובזה ייחשב כמי שקיים 'מצוות אביו' שהרי 'עני חשוב כמת' (נדרים סד:), וכן עשה. והנה לפי סברת המון העם ודעת בעלי בתים קשה לקבל פשרה זו, שהרי אדם חי ונושם אינו נקרא מת אף אם הוא עני ואביון, ובע"כ צריך לומר שמתוך שהיו מצוי בבית יצחק אבי אביו נקלטו במוחו גם 'סברות' כאלו, וקיבל את דברי יעקב ולא הרגו.

יב. איתא במדרש (בר"ר סח י) על הפסוק (כח יא) ויפגע במקום, 'בקש לעבור נעשה לו כל העולם כולו כמין כותל לפניו. כי בא השמש - רבנן אמרי כיבה השמש, מלמד שהשקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה... משל לאוהבו של מלך שבא אצלו לפרקים, אמר המלך, כבו את הנרות, כבו הפנסין, שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצנעה, כך השקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה בשביל לדבר עם יעקב בצנעה'. פירוש, כראות יעקב שלהיכן שיפנה 'כותל' כנגדו (ער טאפט א וואנט) והיה נראה כי ה' 'כיבה' את אור השמש והחשיך את כל העולם סביבו, התחזק באמונתו מתוך ידיעה ברורה שאדרבה אין כאן לא חושך ולא הסתרה, כי אם ההארה והתקרבות, שהקב"ה מבקש לדבר עמו בצניעה, ודייקא בזמן זה משפיע עליו כל טוב. ולכן, תיקן יעקב תפילת ערבית (ברכות כו:), להורות לבני ישראל לדורות עולם שבכל עת ועונה ואף בעת ערבוביא - ששקעה השמש והחושך יכסה ארץ, יתפלל ויתקרב אל ה', באמונה שהכל לטובה להאיר לו, ולא יאמר אין השי"ת חפץ בי ובתפילתי. כי דייקא בעת כזאת הקב"ה קורא לו - שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצנעה, וגדול כוחה של תפילה מתוך אמונה השלימה להוציא את האדם מכל מיצר ומצוק להנחילו רוב רווח.

וכבר ביאר הרה"ק הבית ישראל זי"ע התגלות הקב"ה בחלום ליעקב, שהוא על דרך שמצינו ביחזקאל שראה מראות אלוקים וכל מעשה המרכבה דווקא בבבל, כדי לחזק אמונתם של ישראל שהקב"ה לא עזבם אלא 'למענכם שולחתי בבלה' (ישעיה מג יד), וכמבואר באריכות בזוה"ק (ח"ב ב:), כך מטעם זה נגלה הקב"ה ליעקב דווקא בצאתו לחרן בתחילת הליכתו לגלות אצל לבן, להראות לו שהוא נמצא עימו גם בשעה קשה זו ולעולם לא יעזבנו. הנה איתא בגמ' (סנהדרין ד:): על הכתוב בפרשת התפילין 'לטוטפות' - שצריך להכניס ארבע פרשיות בתפילין, שכן 'טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים', ולכאורה תמוה, מה ראה הכתוב ללמד על ד' פרשיות בלשונות נכרים, ומה ל'טט' ול'אפריקי' עם התפילין. ומבארים בשם הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע שהלא כל עניינם של תפילין הוא להורות על ייחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם, ועל כן נקט הכתוב לשונות אלו ללמד שגם אם נמצא בטט ובאפריקי עדיין יש לו שייכות אל הקב"ה, ואין הדברים אמורים דווקא אם גופו נמצא בקצה השמים.. אלא בעיקר אם נדמה לו שברוחו ובנשמתו הוא מרוחק עד טט ואפריקי גם 'שם' הקב"ה עמו וקשור אליו.

יג. אדרבה, ידע כי ה'אורה' והטובה נמדדים לפי קרבתו אל ה', ובמקום החשכות כש'הנה ה' ניצב עליו' הרי ששם הוא המקום המכובד והטוב. וכעין ביאורו של הרה"ק המהרי"ץ דושינסקיא זי"ע בפרשתן דכתיב (כח יג) 'והנה ה' ניצב עליו... והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו', ולכאורה צ"ב, דהיה לו לומר להיפך 'יורדים ועולים' - שהרי תחילה ירדו המלאכים מן השמים לארץ ובדרך חזרתם עלו השמימה. ומבאר בדרך משל למי שנכנס ל'בית חתנות'

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

הרה"ק רבי יעקב אריה מראדו'מין זי"ע (דברי אביב ויצא) מבאר מהו הלשון 'מובר סברי' ומה אבידה שייך בזה. כי באמת האמונה והבטחון נטועים עמוק עמוק בלב כל איש ואיש מבני ישראל, אלא שעליו לגלותם להוציאם מפנימיות לבו ללכת בדרכיה בפועל ממש, והעיקר, להזהר שלא תאבד ממנו זאת האמונה. על כן, משראה יעקב אבינו כי מנסים אותו מן השמים בהסתר פנים הכריז בקול גדול לית אני מוכר סברי מן בריי - לא אתן לנסינות אלו לאבד ממני את אוצרי היקר - האמונה הפשוטה והבטחון בה' האלוקים. וכן ייאמר לנו בניו של יעקב אבינו - בבוא עלינו ח"ו נסינות קושי והסתר פנים, בהפסד ממון או בענייני רפואה ל"ע בבנים ובצער גידולם וכו' בזיוונים וכו"ב - חיוקן ואימצו - אל ירך לבבכם, בטחו בה' עדי עד, ובזכות זה התיצבו וראו את ישועת ה', כי גדול ה' ובקרוב יוציאכם ממצר וצוקה".

וראה שה'חתן' והמחותנים יושבים יחדיו על שולחן פלוני במקום פלוני, נענה ה'אורח' ואמר, מדוע לא ישבו החתן ושושביניו ב'מזרח' כי ביום האתמול הייתי כאן על שמחת נישואין ושם ישבו החתן ושושביניו... מילאו הקהל פיהם בשחוק, ואמרו לו, אך דברי שטות דיבר מע"כ, כי אכן ה'מזרח' נקבע לפי מקום ישיבתו של החתן ולא להיפך... וזה היום שהחתן יושב כאן הרי כאן הוא ה'מזרח' וכאן הוא חשיבותו של מקום... והנמשל כי אכן, בכל יום ויום נחשבת ההליכה לשמים כעליה, שהרי שם כביכול מקום מושבו של הקב"ה ולשם 'עולים' ולהיפך - היציאה משם היא 'ירידה', אבל בזו העת ש'הנה ה' ניצב עליו' א"כ עיקר החשיבות הוא בזה העולם וההליכה מן השמים לארץ נחשבת כ'עולים' והחזרה כ'יורדים'...

במה דברים אמורים, בכל עת שהאדם מרגיש כמרוחק ידע כי ה' שוכן אז בקרבו, ואין קרוב כקרבתו בשעה זו, וכביכול שם הוא השמים (ולשם נחשב 'עולים') ומה לו להיעצב אל לבו - הרי הוא עומד במקום הטוב.

בדרך זו פירשו בנוסח ברכת 'השכיבנו' שבתפילת ערבית, 'השכיבנו אבינו לשלום והעמידנו מלכנו לחיים טובים ולשלום' (ויש בזה כמה נוסחאות וגירסאות), וצריך ביאור מדוע שינה בלשונו לומר על שכיבה 'אבינו' ועל 'קימה' 'מלכנו', אלא ביאורו, שהשכיבה שזמנה בערב לעת חשכה, והוא מרמז לזמני החשיכה והקושי, על האדם לדעת שאז הקב"ה קרוב אליו ביותר, כקרבת 'אב' לבן, אבל בעת הקימה - בבוקר, בעת זריחת שמש ההצלחה, ומרמז למי שזוכה לחסדים מגולים, כדכתיב (תהילים צב א) 'להגיד בבקר חסדך', אז קרבת הקב"ה אליו רק באופן של 'מלכנו', ולא בקרבה יתירה כאב עם בנו.

בספר 'ש"ך' על התורה (ד"ה והנה) מביא לשון המדרש (עיי' ב"ר פס"ט א) על מה שנאמר 'הנה ה' ניצב עליו', משל למלך שראה עני בן טובים שוכב בדרך בשדה והיה מגין עליו ושומרו מחיות רעות, כן הקב"ה שמר יעקב מעשו ולבן, ונתן רמז בדבר, כי ה' ניצב עליו ר"ת 'עני' (כי תיבת ה' כתובה בשם הוי"ה ומתחלת באות יו"ד), ללמדנו על מעלת ה'עני' שהקב"ה מתקרב אליו ביותר והוא ניצב עליו, ו'עני' זה אינו דווקא עני במעות, אלא בכל ענין שהוא, הנצרך ויש לו 'מחסור' בדבר נחשב עני לגבי זה.

וכה כתב הרה"ק ה'שמח משה' זי"ע (בפירושו על תהילים לד ז) על מה שנאמר 'זה עני קרא וה' שמע ומכל צרותיו הושיעו', כי לכאורה תיבת 'זה' הוא משולל הבנה, כי הוא נראה כמראה באצבע 'עני זה', ואינו מגלה לנו על איזה עני מדבר הכתוב. אלא ביאורו, שהכתוב בא לגלות לנו מדוע נקרא הדל והאביון בשם 'עני', שהוא נגזר מלשון 'ענייה', שהקב"ה עונה לו, וזהו שאמר דוד המלך ע"ה זה עני קרא, ר"ל טעם הדבר שזה האיש נקרא בשם 'עני', כי ה' שומע ועונה לו ומכל צרותיו הושיעו.

הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע שאל פעם את בנו הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע בילדותו, אם היה 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' מדוע לא עלה יעקב עליו עד שמי רום, אמר לו ה'פני מנחם' הרי היה זה רק חלום, חזר אביו ושאלו, אף בחלום היה לו לעלות השמימה, תירץ ה'פני מנחם' מה היה לו לעלות השמימה, הרי באותה שעה היה 'והנה ה' ניצב עליו', ואם הקב"ה עמו מה לו לחפש ולטפס לשמים, ונהנה ה'אמרי אמת' מאד מתשובתו (ליקוטי יהודה בפרשתן עמ' ד"ש, עיי"ש). אף לדידן ייאמר - מה לך להתאונן כי הנך עומד בשפל המדרגה, ומהלך אתה לחפש את הבורא הנה והנה, דע לך כי ה' ניצב בסמוך אליך פנה אליו ותמצא נחת.

יד. כי העיקר - לחיות באמונה זו באמת ו'לא המדרש עיקר אלא המעשה'. ידוע דבר המעשה שפעם נתפס אריסטו - אחד מגדולי הפילוסופים במעשים בהמיים הנוגדים לגמרי ל'דרשותיו' שעל האדם להיות בעל 'דרך ארץ'

צורת אל"ף - לראות בכל דבר כי מאלופו של עולם הוא בא בפרשתן (כה י) 'ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה', ובמדרש (רבה, ריש הפר') הסמיכו על כך את הפסוק (משלי ג כג) 'אז תלך לבטח דרכך', ומבאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ד ד"ה במדרש), דאף שיציאתו זאת הייתה בריחה מעשו, וקיים ציווי אמו 'קום ברח לך' (כו מג), וכן בהפטרה כתיב 'ויברח יעקב'. אעפ"כ ויברח לא כתיב - אלא ויצא, וירץ לא כתיב - אלא וילך. להורות שאף בברחו מן המוות לא איבד את יישוב דעתו, והלך בשלוות הנפש, במתינות ובבטחה, כי היה דבוק ובטוח בבוראו, וזכר שכל הליכתו אינה אלא השתדלות גרידא ונשאר ראשו פונה ומייחל כלפי

צורת אל"ף - לראות בכל דבר כי מאלופו של עולם הוא בא בפרשתן (כה י), 'ויצא יעקב', רמוז בה הגה"ק ה'מגלה עמוקות' זי"ע (מובא בשמו), כי תיבת 'ויצא' היא 'ראשי תיבות' של ו'ירא יעקב צ'ורת א'לף^{טו}, והיינו שבכל תהפוכות חייו לא ראה לנוכח עיניו לא צרות ולא ייסורים, לא עשו ולא לבן, לא דינה ולא יוסף, כי אם צורת אלף - אלופ"ו של עולם, ובכל אשר קרהו ידע שאין עוד מלבדו אפס זולתו" והכל לטובתו

וזהיר בהליכותיו בענייני אכילה ושתייה וכיו"ב. מששטחו תלמידיו תמיהתם בפניו, נענה ואמר 'כשארסטו אוכל הוא איננו אריסטו...' וכי 'פיתוגרס' (פילוסוף שיסד יסודות גדולים בחכמת ההנדסה) צריך להיות 'משולש' בעל ג' קצוות.. והיינו שהגוי הוא וחכמתו תרתי נינהו, ואין לחכמת האדם כל שייכות למהותו. לא כן נחלת עבדי ה', כי כל שיחם ושיגם בענייני אמונה וביטחון ושאר ענייני עבודת ה' להחדיר את הדברים בלבם ונפשם (עיי' שם משמואל חנוכה תרע"א).

וכבר אמר הרה"ק מסאטמאר זי"ע שזו דרכו של לבן לומר 'ואלוקי אביכם אמש אמר אלי לאמור השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע' (לא כד), כלומר שאכן כך שמעתי אתמול, אבל מה נוגעים הדברים לגבי היום, אין הדברים אמורים למעשה להיום... זו דרכו של לבן, אבל דרך הישר הוא כלישנא דקרא 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום'...

טו. יש שדייקו ממאמרם (ב"ב כח.) 'שמעתי מהולכי אושא' וקאי על הסנהדרין שגלו מלשכת הגזית שבביהמ"ק לאושא, וקאמר הולכי אושא ולא הבורחים לאושא, כי אף בעת הבריחה היו מהלכים בנחת ללא בהלה ודאגה יתירה.

טז. הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע קרא פעם לאברך מתלמידי רבו הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע, וכה אמר לו, הנה חובתי ללמד את בני תורה כדכתיב (דברים ו ז) 'ושננתם לבנך', ולך יש חובה להביא פרנסה הביתה, הבה נחליף זה עם זה - אני אסייע לך בפרנסה, ואתה תסייע לי בלימוד התורה עם בני (האדמו"ר האמצעי). מה תלמדנו, כי האות הראשונה היא 'אלף', ומהי צורתה - נקודה ממעל ונקודה מתחת וקו המחברם (לכל האורך), ללמדך כי עלינו לחבר את העליון והתחתון, כלומר שנכיר ונדע כי כל מעשה אשר ייעשה למטה קדמה לו הכרזה ממעל, והיאך - ע"י קו האמונה, כאומר, אין דבר הנעשה למטה בעולם הזה, אפילו ב'נקודה' קטנה אם לא הוכרז כן מלמעלה (הובא ב'היום יום' ח' אדר).

יז. וכך פירש הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע את לשון הכתוב (תהלים קיח ז) 'ה' לי - בעוזרי. ואני - אראה בשונאי', כלומר את ההרגשה שה' לי בכל צעד ושעל מימי חיי הנני מברך לכל מכירי קרובי ועוזרי שירגישו כן, והטעם, שהרי הבוטח בה' חסד יסובבנו, ונמצא שכל קרובי ועוזרי יתברכו בברכה גדולה זו - חסד יסובבנו. אבל ואני - לחיות בהרגשת 'אני' עשיתי ואני עושה וכו', זה ארצה לראות בשונאי - שהם יסמכו על רוב טובה שלהם, וממילא ינחלו מפלה גדולה (הובא בספר כנסת דוד ערך אמונה וענוה).

יש שהמשילו, שבאם יבוא שליח הבי דואר וימסור לאדם סכום כסף גדול, וכי ישבח את השליח, הרי לא השליח הטיב לו אלא המשלח, וכן לאידך, אם יביא לו השליח מכתב שבו נכתב ונחתם בשם השלטון שעומדים לאסרו לבית האסורים, וודאי שלא ישפוך חמתו על השליח, כי לא לו ה'רשע כי אם ל'שר בית הסוהר'. ומכאן לנמשל, אין אדם נוגע במה שמוכן לחברו אפילו כמלא נימא (יומא לח:), ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:), נמצא שכל רווח או הפסד, שמחה או צער וכו' הבאין על האדם הכל ממעל בא לו, ומדוע יתלונן ויתרעם על פלוני ועל אלמוני שכך וכך עשה לו, ולא יבין שכל הבאות עליו מהבורא עצמו המה.

כעין זה מצינו להרה"ק מראפשיץ זי"ע (זרע קודש בפרשתן ד"ה ע"ל), 'שמעתי בילדותי' שהרוצה להיזהר מליתן עין רעה בתינוק יסתכל למעלה, ולדעתי אמר זאת איזה צדיק בחכמתו, כי היזק ה'עין הרע' יבוא כאשר מתמיה האדם

הגמורה י"ח והשלימה י"ט, ועל כן היה ה' עמו לשמרו בכל בעניין זה ביאר בספר 'משמרת אלעזר' לאב"ד גאלנטא אשר הלך².
(נדפס בשנת תרמ"ה) כל עניין מחוזה הנבואה שנתגלה

על איזה דבר נאה או גדולה בחבירו, בממון בבנים או בגבורה, שבתמיהתו זו, הוא עוקרו משורשו - הבורא יתב"ש ולכן ניזוק מעין הרע, אבל הדבוק בשורש (בבורא יתב"ש) אינו מתמיה על ההצלחה, כי מה יש לתמוה על גדולתו של הבורא, ובוזה שנושא עיניו למרום, מחבר הוא את הדבר לשורשו ושוב אין מזיק לו כלום.

יח. הנה כתיב בפרשתו (כט לב-לד), 'ותקרא שמו ראובן - כי ראה ה' בעניי... יאהבני אישי'. שמעון - כי שנואה אנכי. לוי - 'הפעם ילוח אישי אלי', ונתבאר ב'קדושת לוי' (בד"ה טעם) שקראה להם בשמות הללו להורות שכשעובר היהודי זמנים של עניי... שנואה... ידע ויאמין כי ראה ה' שמע ה', וכל אשר עובר עליו מיד ה' בא עליו, והוא צופה ומביט בצערו ומכאובו, ולבסוף יקיים בו 'שמחנו כימות עניתנו'.

איתא ב'סדר עולם' (סד"ע רבא השלם פ"ב, ויש בזה כמה גירסאות) שרחל ולאה היו 'תאומות', רחל מתה בעודה בת ל"ז, ואילו לאה מתה בהיותה כבת מ"ד, נמצא שלאה האריכה ימים על רחל אחותה בשבע שנים. יש שביארו, שבימי חייה עברה לאה 'שבע שנים' קשות ומרות, שבהם כלו עיניה מראות, היאך שיעקב עובד את אביה תמורת רחל אחותה, ואילו היא עומדת להנשא לעשו הרשע, וקוב"ה אומר - מנעי קולך מבכי, כי על אלו שבע השנים תזכה לשהות עם יעקב לבדה - בשבע שנות חייה הנוספים על חיי רחל אחותה. והלימוד לענייננו הוא שאפילו בעת שנראה לאדם שבאים עליו המים הזידונים וימים קשים, יאמין שאך לטובתו נתכוון שוכן מרומים, וידע נאמנה שאינו מבין כלום מחשבונות שמים, רק כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד.

כתב 'בעל הטורים' על הפסוק (כח יב) 'והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה', וז"ל. רמז למי שמושלך לארץ לפי שעה, יעלה השמימה, והיינו, שאף מי שכבר 'בארץ', לא אפסה תקוותו מלעלות ולהגיע לרום המעלות. והאמת היא שאדרבה דייקא 'השלכתו לארץ' היא המבוא והדרך להעלותו לשמי מרום, וכאותו מעשה המסופר על הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע, שפעם הגיע אליו יהודי פשוט מאד, והרה"ק כבדו בכל הכבוד והיקר, ויהי לפלא בעיני תלמידיו מדוע נעשה לאיש זה כבוד גדול כ"כ, ויען להם הרה"ק, באחד ממסעותי נזדמנתי לשהות תקופה ארוכה אצל היהודי הלז, שם לא ניתן לי אלא 'לחם צר ומים לחץ', ומקום ללון ברפת בהמותיו... והאמת אגיד, שמצבי הנחות בגשמיות העלה אותי ברוחניות למעלות רמות מאד, ומחויב אני לו 'הכרת הטוב' על שהעלני למדרגות כה רמות... באותה שעה הוסיף לבאר את הכתוב (לא א) 'ומאשר לאבינו עשה (יעקב) את כל הכבוד הזה, כל הכבוד היינו מדרגותיו הרמות שנתעלה, כל זה בא לו רק 'מאשר לאבינו', שענינו ורימיהו עשרת מונים, כי זה הכלל, הפרעות והשפלות הם הכנות לגדלות.

יט. הנה בכל פרשת ויצא אין הפסק בין הפרשיות ב'פתוחה או סתומה', ומבאר בה הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תר"ע) כי ההפסקות ניתנו לתת רווח להתבונן בין פרשה לפרשה (ספרא ריש ויקרא), אבל כאן כשעברו על יעקב אבינו צרות רבות ונוראות, אז אין הזמן נכון וראוי לעצור ולהתבונן, כי בזה יתרפה באמונתו, ובתקופה קשה אין לעצור רק להמשיך הלאה בכל אותה העת, ולדעת מתוך אמונה פשוטה - מבלי להתבונן, כי כל הנעשה ממעל נעשה לטובה וברכה, ורק בגמר מסע הצרות אז יתבונן על העבר וימצא בס"ד איך שהכל נהיה לטובתו הגמורה. כ. וכמאמר מרן הבעש"ט זי"ע על הכתוב (תהילים צב י) 'כי הנה אויביך ה', כי הנה אויביך יאבדו, כאשר יכיר האדם שכל אויביו ומציריו באים לו מה', והוא המסתתר תחת כל ההפיכה, אזי כי הנה אויביך יאבדו, יתבטלו כל צרותיו. וזה גם הרמז במה דכתיב ב'שירת הים' (שמות טו ט) 'אמר אויב ארדוף אשיג אחלק' שכל תיבות אלו מתחילים באות א', שהכח לעמוד כנגד רדיפות קשות כאלו בעת אשר 'אמר אויב ארדוף אשיג אחלק' הם רק על ידי חיזוק האמונה לראות תמיד את אלופו של עולם, ולהתחזק גם בשעת הסתר כי אתה הוא 'קל מסתתר'.

הרה"ק רבי ברוך ממעזיבו זי"ע היה מבאר בדרך זה מה דאיתא בזוה"ק 'רזא דשבת איהי שבת דאתאחדת ברזא דאחד', כי הנה 'אונקלוס' תירגם בכל מקום תיבת 'שבת' - שבתא, כי השבת הוא מעיין האמונה בבריאת העולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וביום זה ניתן לראות היטב את אלופו של עולם, וסוד השבת שמתאחדת ברזא דאחד יחיד ומיוחד.

אמנם בעשו כתיב (להלן לב ז) 'וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו', שעשו תמיד התהלך עם האות ת' (כמניין ארבע מאות) שהיא האות הרחוקה בתכלית מהאות א', כי עשו היה ממש להיפך מיעקב, שאם יעקב ראה גם

הדברים שאדם חושב לרע בתכלית יהפך גם הוא לטוב נצחי, עכ"ל.

נוראות כתב הגה"ק העמרת משה' ממאקווא זי"ע (בספרו כלי גולה, ד"ת שנתחדשו לו בשנות המלחמה,

עמ' קיז) בביאור 'מומור לתורה' (תהלים ק) בו אמר דוד המלך 'הריעו לה' כל הארץ', כי תיבת 'תרועה' מתפרשת בב' אופנים, א, מלשון שמחה וכדכתיב (תהלים קג) 'הללוהו בצלצלי תרועה', ב, מלשון יבבה ויללה, וכמו שנאמר 'יום תרועה יהיה לכם', ותרנומו 'יום יבבא יהי לכוך', ואמר דהע"ה שגם במצב שהריעו לה' כל הארץ מלשון יבבה ויללה, גם אז עבדו את ה' בשמחה כ"א בואו לפניו ברננה, וממשיך לבאר טעמו של דבר, דעו כי ה' הוא האלוקים הוא עשנו ולו אנחנו, שהבורא ית"ש הוא מנהיג את העולם וכל מעשיו לטובה, ואף אם בקטנות שכלנו אין אנו משיגים מהי הטובה הטמונה באותה 'תרועה', הרי ה' הוא האלוקים, והוא יודע מהו הטובה השלימה והגמורה, על כן הודו לו ברבו שמו כי טוב ה' כי לעולם חסדו, בכל מצב שהוא כ"ב.

ליעקב בחלום ליל, ומקדים לבאר, כי האדם בעת צרתו יתמרמר ויאמר אין תקוה כי אבר מנוס ממנו, אך האמת היא, שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אלא, שהדבר מסור ביד האדם, שאם תקיף בטחונו בהקב"ה שמאתו לא תצא הרעה אזי מסתלקים ממנו כל הדינים. ועל פי זה מפרש וז"ל, כך הענין ביעקב אבינו ע"ה אשר היה בצרה גדולה עד 'וישכב במקום ההוא' כאיש נדהם אפס תקוה, והורו לו מן השמים 'והנה סולם מוצב ארצה' ר"ל אף שהאדם מוטה לארץ עכ"ז 'וראשו מגיע השמימה', כי 'הנה מלאכי אלוקים' שהם שלוחי הדין שנקרא אלוקים (כי שם 'אלוקים' מרמו על הנהגת מידת הדין) 'עולים ויורדים' - אם יעלו עליו או ירדו ממנו הכל תלוי בו. 'והנה ה' נצב עליו ויאמר הארץ אשר אתה שוכב עליה', ר"ל אותו המקום אשר יאבד תקוותך וחשבת שאין לך מעמד הוא הכנה אל הטוב המעולה אשר 'לך אתן את הארץ ולורעך', ויקץ יעקב משנתו הקיץ מתרדמתו ואמר 'אכן יש הוי"ה' שהוא רחמים 'במקום הזה, ואנכי לא ידעתי', כי אף

במצבים הקשים ובזמני החשכות את צורת א' ואלופו של עולם אזי עשו תמיד התהלך בכפירה בהנהגת ה' ובמציאותו, ולא היה לנגד עיניו אלא האות ת', כלומר ההיפך הגמור מהאמונה.

והנה מצינו ברבי עקיבא ש'היה דורש כל אתין שבתורה' (ע"י פסחים כב:) - שהיה דורש כל מקום שנאמר בו 'את' שבא לרבות עוד מלבד המפורש שם בקרא, והרמז בזה שרבי עקיבא היה שוה אצלו אותיות א' ות', שגם בעת ההסתר הגדול ביותר כשהחושך יכסה ארץ ומנוגד בתכלית לאלופו של עולם עדיין החזיק באמונה שלימה לדעת כי שם הוא האלוקים, וגם הת' אינה אלא אלופו של עולם. ומשום כך דווקא רבי עקיבא הוא שהיה רגיל לומר 'כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד' וכך הורה לדורות, וכדאיתא בגמ' (ברכות ט:) תנא משמיה דר' עקיבא לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד, כי זו היתה עבודתו הקדושה של ר"ע לדרוש כל 'את' שבתורה, ולהשריש האמונה דווקא בזמנים הקשים לדעת כי הכול הוא מאלופו של עולם.

סיפר הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע, בעיר בריסק היה אברך שקנה הרבה יערות הסמוכות לעיר, הלה הצליח מאד בכריתת העצים ומכירתם ונתעשר מזה בעשירות גדולה, ויהי האיש הולך וגדל עד שכל היערות המקיפות את העיר בריסק היו בבעלותו. פעם אחת פרצה שריפה ביערות ותוך שעות ספורות נהפכו כל יערותיו למאכולת אש, האברך נשאר 'נקי מנכסיו' בעירום ובחוסר כל. בכל עת שעבר ליד היערות היה נאנח באמרו, אוי, יערות יערות, כמה ממון ודמים השקעתי בכם, וכל יגיעתי אך לריק הייתה. פעם אחת שמע הגה"ק ה'בית הלוי' זי"ע את דבריו, אמר לו הרב, דע כי טעות בידך, לא מחמת שהשקעת כ"כ הרבה ממון ביערות נעשית יורד, אלא מאחר ונגזר עליך להיפך ליורד על כן השקעת את ממונך ביערות.

כא. בפרשתן (כט ל) ויאבה גם את רחל מלאה, ביאר הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (ליקוטי הרמ"ל ד"ה ויאבה) כי מעלת השמחה עדיפה על הבכיה, שכן אמרו (ב"מ טט.) שערי דמעות לא ננעלו, ומשמע שאין בכוחה של בכיה לפרוץ ולשבר את השערים אלא שאינם נעולים מפניה, אכן השמחה פורצת כל מחיצות ומשברת דלתות נחושת ומגדעת בריחי ברזל. והנה 'לאה' מרמו על ענין הבכיה, וכמו שנאמר בה (כט יז) 'ועיני לאה רכות' שבכתה שלא תיפול בחלקו של עשו, אכן 'רחל' מרמו על השמחה, ובא לומר 'ויאבה גם את רחל מלאה', כלומר ש'שמחה' אהובה לפני המקום יותר מ'בכיה'. כב. כתיב בפרשתן 'ויאמר יעקב לאחיו ליקטו אבנים... ויקחו אבנים' (לא - מז) וכבר דייק הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע בשינוי הלשון, ושמעתי מגדול אחד ש'אבנים' רומז לקשיים והסתרות [ועל דרך שנאמר (כט ב) והאבן גדולה

התקשרות וחיבור, וזהו מהותה של תפילה שעל ידה ניתן להתחבר ולהתקרב אליו יתברך.

ואכן, פרשה זו יפה נדרשת בגודל כחה של 'תפילה' כי, לשנות את הנגזר, דאיתא בגמרא (ב"ב קנ"ג). 'שהיו הבריות אומרים שני בנים יש לה לרבקה ושני

ועיני לאה רכות - כוח התפילה לבקוע רקיעים בפרשתן (ל ח), 'ותאמר רחל נפתולי אלוקים נפתלתי עם אחותי', רמו בה הרה"ק ה'נועם אלימלך' זי"ע (ליקוטי שושנה ד"ה שירו) לענין התפילה, כמו שכאן אמרה 'נפתלתי עם אחותי' והכוונה שנתחברתי עם אחותי לזכות לבנים. כך לדידן, 'תפילה' הוא מלשון

על פי הבאר], ויעקב אבינו הבין שכל אבן היא באמת מרגלית וגורם לעלייה, לכן אמר 'ליקטו', מלשון חיפוש, כלומר ליקטו אבנים יקרות אלו לאסוף ולשמור, אבל הם לא הבינו זאת, והסתכלו על כל אבן כמפריע והסתר, לכן 'ויקחו' אבנים ולא ליקטום כמי שלוקח אבנים לסלקם.

והביא אותו גדול, ששמע מאשה ישישה שסבלה הרבה בימי חייה, בשנות ה'מלחמה' ולאחריהם, לפרש את הפסוק (תהלים צ"א יב) 'על כפיים ישאונך פן תגוף באבן רגלך', ומדוע לא ביקש לסלק את האבנים לגמרי, אלא כי אותם 'אבנים' טובה גדולה גנוזה בהם, אך זאת בקשתנו שלא ניפול בגללם אלא נוכל להתעלות על ידם. הנה לעמרים ויוכבד נולדו ג' ילדים, מרים אהרן ומשה, אך בעוד שמרים ואהרן גדלו בבית קדוש זה, הרי משה גדל מינקותו ממש בבית פרעה, גם לאחר שגדל נאלץ מיד לברוח ממצרים, והיה ארבעים שנה בארץ כוש וסבל מרורות כדאיתא במדרשים. כמו כן מרים זכתה להינשא לכלב בן יפונה, גם אהרן נשא את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון, ואילו משה לקח את צפורה בת יתרו כהן מדיין, אמנם בסופו של דבר דייקא משה הוא הנבחר לגאול את ישראל, והוא אב לחכמים ולנביאים, כי אין לתאר את הטובה היוצאת ובאה בזכות הקושי.

הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (מחנה ישראל ח"ב פ"ג) מסביר על פי משל - לאחד שהיה שוכר בית משר אחד בעד ג' מאות רובל כסף בכל חודש, ויהי היום, הוצרך השר ליסע למרחקים, ומינה אחד ממקורביו על נכסיו ובתוכם את הבית ששכר היהודי, ה'ממונה' החדש רשע גדול היה והעלה לכל השוכרים את תשלום השכירות לחמש מאות זהובים, בבוא יום הפרעון חסרו ליהודי סך עשרים רובל כסף, והתחנן לו היהודי שימתין לו כמה ימים עד שישגי את כל הסכום, אך הרשע לא הסכים לכך בשופו"א, והכהו בשוט עשרים מכות נמרצות - כנגד עשרים הרובל שהחסיר מתשלומיו, כך עשה לעוד כמה אנשים, במשך הזמן נעשה הממונה לעשיר גדול וקנה חצר לעצמו, לאחר זמן חזר השר לביתו, נכנס אליו היהודי וסיפר לו על כל מעללי ה'ממונה', וחמת השר בערה בו. אמר לו היהודי - עתה גזור אני עליו שיתן לך על כל מכה ומכה - מאה רובל כסף, והמשיך השר לומר הנה אחוזה גדולה קנה לעצמו ששוויה ארבעת אלפים רובלים, ומעתה מחצית ממנה שלך היא, חזר היהודי לביתו ופניו זועפים, שאלוהו בני ביתו, מדוע פניך רעים היום, ויען ויאמר, הרי כבר אינני מרגיש את כאב ההכאות, לכן מצטער אני מדוע לא הכה אותי הרשע עוד עשרים מכות, שאז הייתה כל האחוזה עוברת לרשותי. ומבאר ה'חפץ חיים' את הנמשל, כשסובל אדם ייסורים בעולם הזה הרי בעת ההיא הוא דואג ומצטער עליהם, ואינו רוצה לסבלם כלל, אך כאשר יבוא 'לעולם הגמול' ויקבל שם שכר עבור כל שעה ושעה של ייסורים שסבל בהאי עלמא ישמח בכל מכה ומכאוב שעבר בהאי עלמא, כדאיתא במדרש (ספרי פר' האזינו אות שיא ועי"ש) 'זכור ימות עולם (דברים לב ז) - אמר להם הקב"ה כל זמן שאני מביא עליכם ייסורים בעולם הזה תזכרו כמה טובות ונחמות עתיד אני ליתן לכם לעולם הבא'. ועיקר הכל להאמין שכל מה שנזדמן לו בהשגחה פרטית מאתו יתברך לטובתו וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ס): 'כל דעבדין מן שמיא לטב הוא דעבדין (עכ"ל).

כבר אמרו כי זעקתו של המתייסר וכואב 'אוי... אוי...' בגימטריא שבעה עשר כגימטריא של תיבת 'טוב', לומר לך כי כל 'אוי' טוב הוא אלא שפעמים ה'טוב' בנסתר הוא...

כג. בפרשתן כתיב (כח יא) 'ויפגע במקום', וברש"י, ורבותינו פירשו, לשון תפילה, כמו 'ואל תפגע בי' (ירמיה ז טז), וכן אמרו חז"ל 'אין פגיעה אלא תפלה' (ברכות כו). ופירש הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע (אהל יששכר וואלברג, ויצא) שעל האדם להיות 'פעגע' ('נודניק' בלשוננו) בתפלתו, שיעתיר ויפציר בתחינות ובקשות, עד שישבר ויפרוץ את כל החומות המפסיקות בין ישראל לאביהם שבשמים, וכך אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע לבתו 'דער רבש"ע איז א טאטע וואס האט ליב אז מ'נודז'עט איהם' (הקב"ה הוא אב רחמן, החפץ שבניו לא יניחו לו, אלא יעתירו ויפצירו בו שוב ושוב).

כד. יפה כח התפילה בכל עת, אלא שיש זמנים ואופנים בהם יש רצון העליון במיוחד לקבלת תפילות ותחנונים, וכדמצינו ב'בעל הטורים' בפרשתן, בפסוק 'ויקץ יעקב משנתו ויאמר' (כח טז) - 'סופי תיבות' צבור, לומר לך

בנות יש לו ללבן גדולה לגדול וקטנה לקטן, עוד מובא במדרשי חז"ל (תנחומא הקדום ויצא יב) שכשילדה רבקה את יעקב ועשו נולדו ללבן שתי בנותיו לאה ורחל, ושלהו אגרות ביניהן ועשו 'אירוסין' בין עשו ללאה, ובין יעקב ורחל (אלא שעשו לא רצה והלך לישא את מחלת), והיינו, שבאמת הייתה לאה זיווגו של עשו, ולא עוד, אלא שכבר ראתה איך שיעקב אבינו בא ב'דין ודברים' עם אביה וגמר בתנאי מפורש 'אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה' (וגם ידעה הישב שאביה לבן חפץ ביותר לחתנא דבי נשיאה כ'עשו' - מין במינו), ועכ"ז לא אמרה לאה נואש, והמשיכה להתפלל, עד אשר 'ועיני לאה רכות' מבכי ותחנונים, ואכן לבסוף פעלה בתפילותיה ועשה לבן את מה שעשה, ותפילתה נתמלאה בשלימות, וכמו שאמרו חז"ל (מדרש שם) 'אמר רבינא קשה (מלשון חוץ) הוא התפילה שביטלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמתה לאה לאחותה', והקימה רוב מנין ובנין של שבטי י-ה^{יה}.

יודע לחשב את מי טבריא, כלומר, שיעקב הרבה כל כך בניסוך נסכים, עד שרק היודע למנות שיפות המים שבים כנרת יכול למנות את הנסכים, ופרשו בספה"ק ש'נסכים' אלו הם דמעות עיניו ששפך לרוב.

איתא במדרש (בר"ר עד יא) בשעה שהשיג לבן את יעקב אמר יעקב 'פרקי תהלים', דכתיב (תהלים כב ד) 'ואתה קדוש יושב תהילות ישראל', ומבאר בספר 'גשר החיים' (ח"א פ"ל עמ' שט"ו בהערה), כי בשברח יעקב מלבן, ושמע שה' אמר לו 'השמר לך מדבר אל יעקב מטוב ועד רע' (לא כד), התבונן יעקב אם כבר נגלה אליו הקב"ה, מדוע הזהירו רק שלא יגע בי לרעה, ואילו את הרדיפה אחרי לא אסר עליו, אלא וודאי - שהקב"ה יושב ומצפה לתהילות ולתפילות של ישראל - שלי, שאמשיך (בכל לילה ולילה) לשפוך את נפשי ולבני בתפילות ובהודאה כעד עכשיו, על כן נתן לו לרדוף אחרי, בכדי שלא אסיה דעתי מתפילה בכל גווני, ולכן אמרו חז"ל (בר"ר שם, וכן סח יא) 'וישכב במקום ההוא' - כאן שכב אבל כל כ' שנה שעמד בבית לבן לא שכב, אלא היה אומר פרקי תהילים בתפילה והודאה^י לצור כל העולמים.

בנות יש לו ללבן גדולה לגדול וקטנה לקטן, עוד מובא במדרשי חז"ל (תנחומא הקדום ויצא יב) שכשילדה רבקה את יעקב ועשו נולדו ללבן שתי בנותיו לאה ורחל, ושלהו אגרות ביניהן ועשו 'אירוסין' בין עשו ללאה, ובין יעקב ורחל (אלא שעשו לא רצה והלך לישא את מחלת), והיינו, שבאמת הייתה לאה זיווגו של עשו, ולא עוד, אלא שכבר ראתה איך שיעקב אבינו בא ב'דין ודברים' עם אביה וגמר בתנאי מפורש 'אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה' (וגם ידעה הישב שאביה לבן חפץ ביותר לחתנא דבי נשיאה כ'עשו' - מין במינו), ועכ"ז לא אמרה לאה נואש, והמשיכה להתפלל, עד אשר 'ועיני לאה רכות' מבכי ותחנונים, ואכן לבסוף פעלה בתפילותיה ועשה לבן את מה שעשה, ותפילתה נתמלאה בשלימות, וכמו שאמרו חז"ל (מדרש שם) 'אמר רבינא קשה (מלשון חוץ) הוא התפילה שביטלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמתה לאה לאחותה', והקימה רוב מנין ובנין של שבטי י-ה^{יה}.

לעולם ירבה אדם בתפילה^י, וכבר איתא במדרש (ילקוט^ש, וישלח רמז קלג) אמר ר' חנן כל מי שהוא יודע לחשב כמה נסוכין נסך אבינו יעקב בבית אל

שאין תפילתו של אדם נשמעת אלא בציבור'. וכן כתב בספה"ק 'מגלה עמוקות' (ד"ה או והנה באר), והוסיף ש'צבור' הוא בגימטריא 'רחמים' (298), לרמזו על התעוררות הרחמים בעת תפילת הצבור. ובזה מפרש כל לשון הפסוק 'ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי', ר"ל, אכן יש ה' במקום הזה - היינו כשמתפלל בצבור אז יש בלי ספק ה' שהוא מקור הרחמים, אבל ואנכי - כשאני בעצמי מתפלל לא ידעתי אם יש ה', כי תפילת היחיד זקוקה לעת רצון.

עוד כתב 'בעל הטורים' בפרשתו (שם יז-יח) 'זוה שער השמים' וסמיק ליה 'וישכם' - 'לומר שבעלות השחר פותחין שערי שמים, והוא זמן טוב לתפילה'.

כה. יש מרמזים, מדוע 'ועיני לאה רכות' - ואילו לרחל אחותה נאמר 'מנעי קולך מבכי'.... אלא שבכיייתה של לאה היה על בניית בית נאמן בישראל, בית שמגדלים בו בנים צדיקים, בכיה זו חשובה למאד, עד שלא רצה הקב"ה לומר לה 'מנעי קולך מבכי'...

כו. כה אמר הרה"ק מרוז'ין זי"ע (עירין קדישין השלם הפטרת פר' וירא), כי הנה מדריך בני אדם לזלזל בתפילותיהם, באמרם שמאחר שאינם מתפללים ב'איתערותא דליבא' - מתוך התעוררות הלב, אלא הם רק מן השפה ולחוץ, א"כ אין ערך לתפילותיהם, ומה להם להתפלל, אולם האמת, שתפילה אחת בכוונה הראויה הבוקעת מקירות הלב מעלה היא למרומים את כל אותם התפילות שלא היו כ"כ כראוי (עיי' כיו"ב בזהר הק' פרשת ויקהל רמח): משל למה הדבר דומה לשורות קרונות הרכבת (באן) העומדים בזה אחר זה, ואין בידם לזוז אפילו פסיעה קטנה, אך אם יחברו אליהם את ה'קטר' הרי בכח הקיטור האצור בתוכו 'יסחוב' אחריו כל הקרונות אחריו, אף שאין בהם כח עצמי לנסוע. ובזה ביאר מה שאמר אלישע לאשת עובדיה 'לכי שאלי לך כלים מן החוץ וכו' כלים רַקים אל תמעיטי וכו', ויצקת על כל הכלים האלה והמלא תסיעי' (מלכים ב' ד ג-ד), שנרמז כאן על כל התפילות 'הריקות' מהתעוררות הלב, שאל תמעיטי מ'כלים' רקים - אל תמעטו גם בתפילות כאלו, אלא השתדלו והרבו תחינה ובקשה, כי המלא - תפילה אחת 'מלאה', תסיעי, 'תסיע' ותעלה עמה את כל אותם הכלים הריקים.

כז. בענין ההודאה, כן ביאר הגה"ק ה'מהר"ם שיק' זי"ע (בפרשתו) על הפסוק (כט לה) 'הפעם אודה את ה' ותקרא שמו יהודה', וז"ל. האיש המכיר הטובה באמת לא די בתת תודה על הטוב פעם אחת, אך תמיד הטובה חרות

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

ובאמת, אי אפשר להשיג דבר בעולם מבלתי בוח התפילה, ואף השפע המיועד לאדם לא יגיע אליו ללא התפילה¹, וכך איתא ב'אור החיים' הקדוש זי"ע עה"פ (ל כג) 'ויזכור אלוקים את רחל וישמע אליה אלוקים', מגיד הכתוב שהגם שעלה זכרונה לפניו לטובה - ויזכור אלוקים את רחל, עדיין הוצרכה לתפילה, והיינו

על לבו, ועל כן מצאנו האבות קראו שמות למקומות על ענין המאורע למען יזכר תמיד הטוב אשר אשר ה' עשה עמם למען גם דוד אחרון יקראו בשמם ויודו לה' על הטוב כמצווה עלינו 'ברוך שעשה נסים לאבותינו'. ועל כן הצדקת לאה היתה ג"כ עושה לה סימנים שלא תשכח מצות ה', דהיינו להודות לה' תמיד על טובתו, וכאשר בא לה בן רביעי ונטלה יותר על חלקה ורצתה שלא תשכח להודות לה' על הטוב שהטיב עמה הקב"ה, ואמרה בעצמה וכי אחר כל החסדים האלו די לי אם אודה את ה' אך הפעם, הלא ראוי לי להודות ולהלל לשמו יתברך - תמיד תהלתו בפני, בלי הפסק, על כן קראה שמו יהודה כדי שיהי' לה למזכרת אהבה יתירה לה' ותמיד בהעלותה על פיה שם בנה יהיו לנגד עיני' גמולות וטובות שלו, זה שאמרה לאה הפעם אודה את ה' בלשון שאלה, וכי די לי רק בפעם אחת להודות לה'... לא יאות לי למיעבד הכי, עלי להתמיד בתהילה ולהודות להקב"ה בכל עת על כן קראה שמו יהודה המורה על התודה תמיד.

מעניין לעניין באותו עניין, הנה כתיב בפרשתו (ל כג) שבשעה שנולד יוסף אמרה רחל 'אסף אלוקים את חרפתי', ופירש רש"י, 'כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו, מי שבר כלי זה בנך, מי אכל תאנים אלו בנך', וכבר הקשו בה רבים, וכי לעת כזאת שילדה בנה בכורה לאחר שנות ציפייה וייחול באופו כה קשה שהביא אותה לאמר - 'ואם אין מתה אנכי', האם עתה הזמן מתאים להודות על ענין קטן כזה, שיכולה לתלות את הסרחון בבנה', אלא, כלל גדול ב'הלכות הודאה' שנינו כאן, על המודה להודות להשי"ת על כל דבר 'קטן כגדול', ואפילו על דברים קטנים ביותר שנראה שאין להם חשיבות וערך, גם עליהם יש להודות, כי אסור לכפור בשום טובה וחסד אשר עושה עמנו הקב"ה.

ענין זה הוכיח ה'אלטער' (הסבא) מסלאבודקא זי"ע מדברי הגמ' (ברכות נט:) שבשעת ירידת גשמים צריך לברך ולומר 'מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו', והיינו שאין די בהודאה על ירידת הגשמים בכללות, אלא כל טיפת גשם מתנת חינום היא מאת הבורא ית"ש וצריך להודות עליה בפני עצמו, אפילו שלכאורה יש לבעל דין לחלוק ולהקשות, מה ערך ותועלת יש לטיפה אחת... אעפ"כ עלינו להכיר בחסדי המקום ב"ה הגומל חסדים טובים לעמו ישראל.

כת. כבר אמרו להמשיל את הדבר לנהוג ב'עולם הזה', שאף העשיר הגדול ביותר אשר לו הון רב עד אין מספר טמונים ושמורים עבורו בבנק, אפילו הכי לא יוכל להוציא לעצמו אפילו שווה פרוטה כי אם על ידי טשעק (צ'יק) וכדו', כך נמי בשמים ממעל יש כביכול באנק של כל מיני ברכה ושפע - התלויים בזכויותיו של אדם - תורה מצוות ומעשים טובים, אך עדיין אי אפשר להוציא משם שפע ברכה להביאו לעולם הזה - כי אם על ידי טשעק והוא 'התפילה'.

להרה"ק ה'אוהב ישראל' זי"ע היה כולל אברכים בני עליה הללו היו עוסקים יומם ולילה בתורה ועבודה, וכל צרכיהם היה מוטל על כתפיו, בכל 'ראש חודש' היה הרה"ק נותן לכל אחד מהם מעות למחיה לו ולב"ב למשך החודש הבעל"ט. פעם הרהר לעצמו אחד האברכים באמצע 'שמע קולנו' שביום 'ראש חודש' - מה לי להתפלל על הפרנסה, הרי כל מחסורי מוטל על כתפיו של אותו צדיק, ומדוע אאריך בתפילה ובקשה ללא כל צורך, ואכן לא ביקש באותו היום על מזונותיו.

לאחר התפילה נעמד הרה"ק בפתח חדרו והעניק לאברכים את המעות, לכל אחד ואחד נתן בתורו, בהגיע תורו של האברך נגמרו המעות שבידי הרה"ק, ונכנס לחדרו להביא עוד מעות, וביציאתו דיגל משום מה על אותו אברך והמשיך לחלק לבא אחריו, ומשכולם קיבלו ורק אותו אברך נשאר בלי מעות, אמר הרבי שצורר הכסף תם, האברך אשר ראה בצר לו, נכנס אל הקודש פנימה וקבל שלא קיבל את דמי מחייתו, נענה הרה"ק ואמר לו, הבט וראה, הנה בכל חודש וחודש מזמין הקב"ה לידי את הסכום המדוייק שהנני נצרך עבור בני הכולל, ועד היום לא אירע שיחסר לאחד, ולא יקבל את המגיע לו, א"כ, מכיוון שלא קבלתי את המעות הרי אירע כך מן השמים, אי לכך שא נא את חשבון נפשך בדבר. אז הבין האברך שכל ההמשכה היא רק על ידי התפילה - ואף כשהשפע מוכן לאדם, עליו להמשיכו על עצמו ע"י תפילה...

'וישמע אליה אלוקים', שלא הועיל לה הזכירה עד והאבן גדולה - התעצמות כנגד היצר המונע אותנו מלהתפלל שהשמיעה את קולה בתפילה. ורק אז 'ויפתח את איתא בגמ' (ברכות כו:) 'רבי יוסי ברבי חנינא אמר רחמה' ונולדו לה שני שבטי י-הי^ט.

כט. והנה, ידוע כי אף לאה אמנו הייתה עקרה עפ"י דרך הטבע (עיי' ספורנו כט לא), והטעם שזכתה לפרי בטן על פני רחל אחותה, כי רחל אמנו ידעה ש'ויאהב גם את רחל מלאה', וידעה שיש לה בעל רבי וגדול בישראל המחבבה, ממילא סמכה עצמה על כוחו של יעקב אבינו, ומשסמכה על בשר ודם עצר ה' את רחמה עוד ולא ילדה. אך לאה אמנו ידעה היטב שאין לה מה לבטוח על יעקב אבינו, על כן השליכה את כל מבטחה על הקב"ה ומיד נפקדה בזש"ק. ואף רחל כאשר לא סמכה על יעקב אלא התפללה בעצמה זכתה להיושע, וכמו שכתב הרמב"ן (ד"ה הבה לי) וז"ל, והנה הצדקת בראותה שלא תוכל להיסמך על תפילת יעקב, שבה להתפלל על עצמה, אל שומע צעקה, וזהו 'וישמע אליה אלוקים' (כיו"ב כתב המלבי"ם על חנה בשמואל א א, עיי"ש).

משל למה הדבר דומה, לעני המחזור על הפתחים שבדרוכו נקש על דלתות ביתו של 'עשיר העיר', הלה פתח את ביתו וגם את לבו והעניק לו מתנת ידו. לאחר זמן נודע לו שרעהו העני ג"כ הלך לבית העשיר וקיבל ממנו סכום הגון ביותר פי כמה וכמה ממה שהוא קיבל, ויחר לו מדוע קיבל נדבה קטנה, וירץ אל העשיר וישאלהו 'מה נשתנה חלקי מחלקו', מדוע אני 'זכיתי' לסכום קטן ואילו הלה יצא ברכוש גדול. השיב לו הגביר, הנה אתה מסבב על פתחי העיר, ובדרך הילוכך פנית אלי, וידעתי היטב כי בדעתך להמשיך לקבץ נדבות משאר בני העיר, על כן לא ראיתי כל צורך להעניק לך כל מחסורך אלא המשיך בשלך ו'פרוטה לפרוטה מצטרפת', אבל רעך, עלה אל ביתי ובצר לו תיאר בפני את המחסור השורר בביתו, כי אין לו לחם לאכול ולא בגד ללבוש, ובזה הודיעני נחרצות שאינו זו מכאן עד שאמלא אותו בכל טוב, ממילא הרגשתי את כובד האחריות המוטל עלי ונעניתי לו כפי בקשתו. כך הם הדברים למי שפונה לעסקן פלוני שיעזרהו, ולאחמ"כ ניגש גם לידידו השני, ובתוך כך מבקש גם מהקב"ה... אולם הנושא עיניו למרום ואומר אבי שבשמים אין לנו מלך אלא אתה, ורק בידך לעזרני ולסמכני, מבלעדי עוזך ועזרתך אין עזרה וישועה, זה האיש נענה במידה טובה ישועה ורחמים.

באמת אמרו, שעיקר מעלת התפילה ופעולתה לטובה כשהאדם מכיר בזה שאין לו אל מי לפנות לבקשת עזרה וישועה רק מאת הבורא יתב"ש, כי אז יענוהו מן השמים בכל משאלות לבו. מעשה באברך ממכירי ויודעי שאחר שעברו שנים רבות מנישואיו עדיין לא זכה לזש"ק, ואחר הדרישה ברופאים הגיע ל'רופוסור משיח' הידוע כמומחה גדול והלה אמר לו כי עפ"י דרך הטבע לעולם לא יהיה לו זש"ק... כשמוע האברך דברים אלו נפלה רוחו בקרבו, ועל כולנה לא ידע להשית עצות בנפשו כי איככה יוכל לספר לבני הבית דיבוריו של הרופא על כן קיים בנפשו 'לך אצל חכם ויבקש עליו רחמים' (ב"ב קטז.), מיהר לביתו של הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א והזכיר האברך בפניו את מצוקתו, אמר לו הגר"ח, ולך איפה מה אעשה בני... משם יצא האברך ונכנס לביהכ"ס 'לדרמן' שהיה באותה שעה ריקם מבני אדם, וזעק אוי, רבש"ע, אוי, רבש"ע, לא רופוסור משיח ולא ר' חיים, רק אני ואתה נמצאים כאן, אינני סומך על איש בעולם רק עליך לבדך, עזרני עזרני, הושיעני הושיעני, וכהיום הינו אב 9 בנים ובנות בליעה"ר. איתא ברש"י (לעיל כה כו) 'וי' שנים הללו צפה והמתין לה כמו שעשה אביו לשרה, כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה', ומשמע מדברי רש"י שלא התפלל על רבקה אלא רק לאחר שידע בבירור שהיא עקרה, והדבר תמוה ומופלא מדוע לא התפלל כל אותם עשר השנים מקודם שתזכה להיושע במהרה, וכן צריך ביאור לפי"ז מה שנאמר 'ויעתר יצחק' ופירש רש"י הרבה והפציר בתפלה, שהרי לא 'הרבה' כלל אלא התפלל תפילה אחת לאחר שעברו עשר שנים ומיד נענה. אלא פשיטא שיצחק התפלל עליה הרבה שתיפקד, אולם לא היתה זאת תפילה מכל הלב כי ידע שיתכן שתיפקד בדרך הטבע, ורק כעבור אותם השנים והתברר שאין שום סיכוי בדרך הטבע, ורק הקב"ה הוא יכול להושיע אותה אז התפלל מעומק לבבו, ותפילה כזו עושה רושם ופועלת מיד, כמובן שאין לנו השגה ושמץ בתפילותיו של יצחק, אך עכ"פ ללמדנו ארחות תפילה להתפלל מתוך שסומך רק על הקב"ה.

ל. ואל יאמר האדם וכי מה לו לאדם פשוט כמוני להתפלל תפילותיהם של 'אבות העולם', ישמע לביאורו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, בדרך משל כי כדי לייצר מכונה משוכללת בוודאי נצרכים לחכמה יתירה ופקחות עצומה, אבל אחר שכבר ייצר הפיקח את המכונה הרי מעתה יש ביד כל 'גולם' להשתמש בה, כיו"ב, אחר שהאבות גילו וסללו את כח התפילה, מכאן ואילך ביד כל איש מישראל לנצל כח עצום זה ולפעול על ידו כל משאלות ליבו לטובה.

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

מהרה"ק הרר"ב מפשיסחא זי"ע (קול שמחה), 'ואינו מוכן', שהרי נראה הדבר כ'מעשה נערות', לומר שאם לא יהיו לה בנים תמות, אלא, מכיוון שראתה רחל שאחותה לאה ששנואה היא - יש לה בנים, והיא שאהובה היא - אין לה בנים, הבינה שבוה גופא תלוי הדבר, כי הקב"ה אוהב את השנואה ושבורת הלב לך, וזה 'ותקנא רחל באחותה' - על כי שנואה היא, ואילו היא איננה שנואה, הלכה ואמרה ליעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, כי ידעה שאין דבר שיקפיד עליה יעקב כמו על זה, ואכן כיוונה לדבר אמת, דאחר הדברים האלה נעשית שנואה, כדכתיב 'ויחר אף יעקב ברחל', ומיד נפקדה וילדה את יוסף, ללמדך שהקב"ה שוכן את דכא ומרפא לבות נשברים (הרר"ב מסיים שדבריו אלו על דרך הלצה, אך הרבה יש לנו ללמוד מהלצותיהם של הצדיקים).

ובן מצינו להרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע בפרשתן (ל כג) 'ותאמר אסף אלוקים את חרפתי, אלוקים הוא כינוי למידת הדין, וכך אמרה תורה, אסף אלוקים - כל הדינים נאספים ומסתלקים, ע"י את חרפתי - כשאדם עובר חרפה ובושה לך, מכאן ילמד האדם, לשמוח בכל דבר בושה ובזיון, כי בזה מתבטלים כמה וכמה דינים וייסורים מעליו, עד שהיה ראוי לו לשגור דורות למבזים אותו לך.

ובן כתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע בענין זה (פר' בלק בד"ה ועתה נבוא אל הביאור), לבאר, היאך יכול להיות כדבר

שחרית... יצחק תיקן תפילת מנחה... יעקב תיקן תפילת ערבית', והנה כתיב בפרשתן (כט ב), 'והאבן גדולה על פי הבאר', הקשה ב'שפת אמת' (ויצא תרמ"ד) דלכאורה היה לו לומר 'ואבן גדולה' ומהו והאבן בה' הידיעה, אלא, ד'אבן' קאי על היצר הרע לך, (ו' שמות יש לו... אבן, סוכה נב.), שבכל דבר הוא כאבן מכשול לבני ישראל, אבל על 'פי הבאר' - על פתיחת פיהם של בני ישראל בתפילה הוא גדול ביותר, שבכל כוחו מנסה לעכבם ולמונעם מפתיחת פיהם בתפילה, ולכן מרם כל תפילה עלינו להרבות בתחינה ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך'.

בהמשך דבריו מבאר ה'שפת אמת' את דברי הו"ל (ב"ר ע יב) בפסוק (שם י) 'ויגל את האבן - כאדם המעביר את הפקק מעל פי צלוחית', דהיינו הנרמו בתיבת האבן דומה לפקק שעל גבי החבית, שנראה כמי שמונע מהמשקה לצאת, אך האמת היא שכל מטרתו של הפקק היא לשמור על היין והמשקה, שלא ייכנסו בו מזיקים וכדו', כך האבן שעל הלב - המונע ממנו להתפלל, הוא רק למוכה, בכדי שיתגבר עליו, ואז יבואו עליו שמירה וישועה, וכשיגל את הבאר אז יושפע עליו שפע רב טוב.

אסף א' את חרפתי - הקב"ה נמצא עם השנוא והנרדף

בפרשתן (ל א), 'ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, איתא

לא. בפרשתן (לא מב) 'לולא אלוקי אבי אלוקי אברהם ופחד יצחק', וברש"י, 'לא רצה לומר אלוקי יצחק לפי שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, ואע"פ שאמר לו בצאתו מבאר שבע (כח יג) 'אני ה'... ואלוקי יצחק', לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו' (תוספת הלשון מרש"י בתחילת הפרשה), ויעקב נתיירא לומר ואלוקי ואמר ופחד'. ומקשה הט"ז (דברי דוד), צריך פירוש מה המורא הזה, כי אחר שהקב"ה בעצמו קרא את שמו עליו מה יש לו להתיירא, ומבאר הט"ז, כיון דכל טעמו של הקב"ה לייחד שמו על יצחק בעודו בחיים אינו אלא מחמת שפסק היצר ממנו, ודבר זה הוא כנגד כבודו של יצחק, כי 'יותר יש מעלה' מי שכח בידו לעשות רע וכובש את יצרו... לכן לא אמר יעקב 'אלוקי יצחק' כי באומרו על אביו ש'פסק ממנו יצר הרע' הרי הוא כמזלזל בכבוד אביו. הבה נתבונן מה יעשו חסידיו של אדמו"ר או 'ראש ישיבה' כשישמעו את פלוני האומר על רבם 'רבי זה... ראש ישיבה זה... יצר הרע גדול שוכן בקרבו...' והרי הט"ז עומד ומכחישם ואומר כי עיקר כבודו של אדם הוא שיש לו יצר המסיתו לעשות רע והוא עומד ומתגבר עליו. אף לדידן ייאמר, שלא תפול נפש האדם בראותו כי בקרבו שוכן יצר המסיתו ומדיחו מעבודת ה', יומם ולילה לא ישבות, כי אדרבה, 'יצר' זה הוא המקרבו לאביו שבשמים, ע"י ההתגברות עליו.

לב. וכך כתב האברבנאל לבאר הטעם שלא לא הודתה בלידת בניה הראשונים, וז"ל, שהיתה כוונתה, שהבנים הראשונים ידעה סיבת לידתם שהיה ממשפטי השי"ת ורחמיו על כל מעשיו, כי כן דרכו לרחם על העגומים. עכ"ל. לג. לפני כמה שנים סיפר לי 'עסקן' ידוע שליט"א הפועל גדולות ונצורות לטובת משפחות השרויות במצוקה, בחוסר הפרנסה וכהנה, באחד הימים התקשר אליו אברך, ושפך עליו 'קיתון של רותחין' - מדוע אינו עושה מאומה

בלעם יברך את עם ישראל, בניו הקדושים של המקום, אלא שע"י הבושה נתקן במעט, והוכשר אותו רשע לברך את עמו ישראל.

לדין ייאמר, אם בלעם המשוקץ ומתועב, היה בידו לראות מלאכים כמו עיניו, ואף לברך את בני ישראל אחר שנתבזה, קל וחומר לדין שבידינו לראות מלאכים' לה ולפעול 'ברבות' וישועות למעלה מדרך הטבע לאחר שבאה עלינו איזו בושה'ל, כי הרי כל חד וחד מאתנו אינו במדרגת הרשע כבלעם, על כן, מי אשר באה לידו בושה ובזיון, לא יחרף את המבייש, אלא ישמח ויגיל על ה'זכיה' שזיכוהו מן השמים, לברך את ישראל עם קרובו, להשפיע עליהם שלום טובה וברכה חיים חן וחסד (ואף על עצמו כמוכן).

הזה שבלעם, שהיה רשע מופלג זכה לחזות בפני מלאך אלוקים, אלא, מפני שנחל לחלקו ביזי בזיונות מתוך ה'דין ודברים' שהיה לו עם אתונו (סנהדרין קה: ועיי"ש), ואחר בזיונות כאלו, אפשר אף לטמא כבלעם לראות כמו עיניו - מלאך אלוקים.

על פי זה מסביר, מדוע לא הסכים הבורא שילך עם השרים ששלח בלק בפעם ראשונה, ורק לאחר שהוסיף בלק לשלוח 'שרים רבים ונכבדים מאלה' (במדבר כב טו) הסכים לו שילך עמם - כי רצה הבורא להראותו את המלאך, ובכדי שיהא ראוי לכך - הוכרח שהאתון תביישנו בפני השרים, והרי הבושה תגדל כאשר יתבייש בפני שרים נכבדים יותר, ורק כך יהיה ראוי לראות 'מלאך', ובוה מבואר, היאך אפשר שפי טמא כשל

לרווחת אביו שליט"א הסובל נוראות מחרפת רעב ומחובות עצומים הרבוצים על כתפיו, הלה ביזהו כאחד הריקים שהוא גנב ושקרן, כי בכל קצווי תבל הוא מפרסם על גודל מפעליו להחיות עם רב, ובאמת הוא נוטל את כל הממון הרב לכיסו... ומתפרנס משוד עניים מאנקת אביונים. העסקן ניסה לקיים 'והייתם נקיים' והחל להצטדק ולהוכיח לו באותות ובמופתים כמה טירחות טרח ונתייגע בעבור משפחתו במחצית השנה האחרונה, ואפילו בחודש האחרון השיג עבור אביו סכום נכבד של 5,000 \$ טבין ותקילין. ברם, זה המחרף ומגדף נשאר בשלו, ומענה בפיו, שאותם 5,000 \$ לא הגיעו מהעסקן, ולא היה אלא 'שליח' להעביר את הכסף... העסקן ראה עם מי יש לו 'עסק ושטנה', החליט להיות מ'השומעים חרפתם ואינם משיבים ועונים', קיבל את הדין באהבה. והנה, 'נאמן בעל מלאכתך שישלם לך שכר' - באותו היום פנו אליו שני גבירים שזה זמן רב הוא עומד עמם ב'דין ודברים' שירימו את נדבתם לטובת מפעלות החסד והצדקה, הראשון התקשר לבשר לו שקיבל על עצמו לתת 2,000 \$ מדי חודש בחדשו, ואילו השני הודיע על נדבתו בסך 1,800 \$ בכל חודש, חישב ומצא כי במשך השנה הבאה תעלה תרומתם לסך 45,600 \$ טבין ותקילין. הוסיף העסקן ואמר, מי יתן לי עוד מנת גידופין ובזיונות כמו שהיה לי בבוקרו של יום בכדי שאקבל תמורתם עוד ארבעים חמש אלף... כי אכן גדול כוחם של בזיונות להמתיק כל הדינים ולהחיש שפע ברכה והצלחה.

לד. ידוע שהרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע היה מרבה לפעול ישועות ע"י 'ישוב' - טבילה במקווה, סיפורי מופת רבים מתהלכים אודות פעולותיו הנשגבות בטבילותיו במקווה. פעם אירע שנכנס הרבי למקוה והחל פושט ומניח בגדיו ליד בגדיו (ההדורים) של יהודי מתושבי חו"ל (ארה"ב) שלא הכיר את הרבי, באותה שעה היה היהודי בבור הטבילה, משיצא ה'אורח' מהטבילה גער ברבי וכי את ה'שמאטעס' (סמרטוטים) שלך באת להניח בסמוך ל'בגדיי' - כי בגדיו של הרבי היו ישנים ולא הדורים כלל, ובוה תפס את בגדי הרבי וזרקם לארבע רוחות השמים... כמוכן שהרבי לא הוציא הגה מפיו, ובדומיה שב לחזר אחר בגדיו... בצאתו מהמקווה נענה ואמר למשמשו הגה"ח רבי אליהו ראטה זצ"ל, היום פעלנו (אותות ומופתים) ע"י הבושות והבזיונות הרבה יותר ממה שפעלנו בטבילה עצמה... לה. וכבר אמרו, שפעמים עומד לו אברך בתחילת התפילה, ובד בבד עם תחילתו באמירת 'ידיד נפש' נראה לו כי כבר תפס את כל ה'מלאכים' בידו, ובו ברגע הגיע מאן דהו וביישו בבושות נוראות, אזי ירגיש כי כל המלאכים התעופפו ופרחו להם מידו, אבל ה'בת עין' מכחישו באמרו, אדרבה, עתה נעשית ראוי לראות מלאכים... לו. ואין הדברים אמורים דווקא אם 'זכה' לבושה גדולה, אלא אפילו בושה 'קטנה' ממתקת מעליו דינים וממשיכה עליו רחמים, וכדאיתא בגמ' (ב"ק עט:): לבאר הטעם שגנב ומכר שה משלם ארבעה ואילו גונב שור משלם חמשה, 'אמר רבן יוחנן בן זכאי, בא וראה כמה גדול כבוד הבריות, שור שהלך ברגליו חמשה, שה שהרכיבו על כתפיו ארבעה', וברש"י, שה שהרכיבו הגנב על כתפו וזלזל את עצמו בו לפיכך הקיל הקב"ה עליו בתשלומין', והנה בימים ההם היו רגילים לראות 'מראות' כגון דא, כנשיאת שה על הכתפיים ואין בזה כ"כ בזיון, ומ"מ גם 'בזיון' כזה מבטל דינים מעליו ומוריד מחומר העונש.

בעין דברים אלו מצינו להרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ט ד"ה בפסוק) העומד על דיוק הלשון בפסוק, שבסולם אמר 'והנה סולם מוצב ארצה' ואילו בהמשך נאמר 'והנה ה' ניצב עליו', מדוע לא נאמר כיו"ב גבי הסולם - והנה סולם ניצב ארצה. ומבאר שהחילוק ביניהם ש'מוצב' הכוונה שהוא עומד ע"י סיוע, שאחד מחזיק בו לבל יפול ממעמדו, אבל ה'ניצב' עומד מעצמו בלא סיוע ועזר, ולכן נאמר 'והנה ה' ניצב עליו' שהרי אין צריך לומר שניצב מעצמו, אך הסולם מוצב ארצה כי אין עמידתו אלא ע"י אחר המייצבו ומחזיקו, ולרמז לאדם שהוא המעמיד את הסולם העולה בית א-ל עומד מוצב על ידו, וכל הנעשה בעולמות העליונים והתחתונים הכל תלויים בו.

ובזה יש לבאר בפסוק (טז) 'ואנכי לא ידעתי' ופירש"י, שאם ידעתי לא ישנתי, פירוש אם הייתי יודע

עולים ויורדים 'בו' - כל העולמות עליונים ותחתונים תלויים באדם

בפרשתן (כח יב) והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו. והתמיתה עולה מאיליה שהרי המלאכים תחילה ירדו בסולם ולאחר מכן עלו שוב למקומם, ואם כן היה צריך לומר 'יורדים ועולים בו', ומדוע הזכיר תחילה את עלייתם המאוחרת. וביאר הנה"ק ה'כתב סופר' זי"ע (ד"ה והנה) 'כי האדם פרא אדם יולד, ויש בידו להשלים נפשו להיות הולך ממדרגה למדרגה עד שמגביה עצמו יותר ממלאכי השרת'לי, עפ"ז יש לפרש ש'הסולם' רומז על האדם שהוא מוצב ארצה אך ראשו מגיע השמימה - שיכול להתעלות ולהתרומם עד השמים, ובתחילה מלאכי אלוקים עולים במעלה עליו כי הם גבוהים ורמים ממנו, אך בידו להתעלות עליהם עד שהם יהיו 'יורדים' במדרגה למטה הימנו, והו עולים ויורדים בו - שהכל תלוי ביד האדם לה'.

לז. ידוע שבימי שבתו בצפת לא היה יוצא להרה"ק ה'בת עין' זי"ע להשתתף בהלוויית המת, זולתי פעם אחת שיצא וליווה את המת עד לבית החיים, כל העם הנאספים תמהו, מה יום מיומיים, היות וזה הנפטר לא היה ידוע אלא כאיש פשוט ביותר, בהגיעם לבית העלמין ואנשי ה'חברא קדישא' הכניסוהו לטבילה ולטהרה במקוה האריז"ל (כנהוג באותם הימים), הבחינו שרגליו שחורות ומפוחמות מאד, והשתוממו האנשים על זה, יצאו ושאלו את פי האלמנה על פשרן של דברים, פתחה האלמנה ואמרה, מעשה שהיה בשנים קדמוניות, בימי צעירותו, כשהיה רוכל במדינות הניכר, הגיע פעם אחת לבית מטרוניתא מבית המלוכה שגמרה אומר להינשא אליו, והכריחוהו בכוח לבוא אל סעודת הנישואין... ה'חתן' אשר ישב בהיכל הנישואין ראה את הגיהנום פתוחה תחתיו... ולא ידע להשית עצות בנפשו, והנה רואה הוא באמצע ההיכל חבית של גחלים לוחשות, שהעמידו לחמם את הקהל, אזר ה'חתן' עוז ותעצומות, וקפץ אל תוך אותה חבית בוערת, ומשראו הערלים את אשר עשה, הסיקו בעצמם, כי זה ה'חתן' אשר לפניהם 'משוגע' הוא, והשליכוהו תיכף מעימם, וכך ניצל מידי עבירה, ומאלו הגחלים הושחרו רגליו.

נענה ה'בת עין' ואמר, ראיתי מחלון ביתי ש'עמודא דנורא' סובב את המיטה, ואיתא בגמרא (כתובות זי.) שעמודא דנורא יורד מן השמים על מיטת הנפטר רק לחד או שנים בדרא, להורות, שלא הכל ראויים ללוותו, כראותי את העמודא דנורא הבנתי שקדוש ייאמר לו, על כן יצאתי ללוותו עד בית החיים. הבה נלמד ממעשה זה, דיהודי זה פשוט היה עד יום מותו, אמנם 'קפיצה אחת' לתוך גחלים לוחשות העלתו למדריגה שרק חד בדרא זוכה לה... ומעניין לעניין באותו עניין, הנה ידועה הסגולה מחד מהקדמונים הגה"ק בעל ה'ברית מנוחה' שענין ה'תשיעי' הוא זמן מיוחד ועת רצון, ועפ"ז נתפשט בשנים האחרונות, לכוון השעה ולהתפלל לפני ה' בזמן שמתרבה מספר 'תשע', וכגון, בשנה זו יום רביעי פרשת ויצא, שבו חל ה'תשיעי' שבתשיעי', יום תשעה בחודש התשיעי הוא חודש כסלו, בשעה התשיעית. והנה מספר תשע נקרא בשפת האידיש 'ניין', והוא גם משמעותה של תיבת 'לא', על כן יש לרמז בו, כי האומר ליצרו הרע ג' פעמים 'ניין, ניין, ניין' הרי זה עת רצון שאין למעלה הימנו, ואפילו בסתם ימות השנה...

לח. איתא מהרה"ק ה'חידושי הרים' זי"ע על דברי המדרש (ב"ר סח יב) 'והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו', (לח) מאן דאמר) עולים ויורדים ביעקב, רוקדים בו, וכשראה יעקב שכל מלאכי אלוקים תלויים ועומדים בו ובמעשיו, אמר, אילו ידעתי עד כמה אני פועל בהאי עלמא לא ישנתי, וז"ל הרי"ם, ואם היה אדם מישראל יודע עד היכן ולא יזה מקום מגיעים מעשיו, כי אז לא היה מבטל שום דבר מהעבודה וממעשים הטובים, והוא על ידי מעשיו יכול להרבות שפע ושמחה בעולמות העליונים.

מאומה, לא זוהי הדרך - ראשית דבר על האדם לנסות ואז יהיה ה' בעזרו... וכן עשה יעקב בעצמו - אף שידע שאין בכוחו לגלול את האבן, מכל מקום עשה את המוטל עליו, ניסה את כוחו ומן השמים עזרוהו שהוריד את האבן 'כאדם המעביר פקק מעל גבי חבית' (רש"י). מכאן מודעה רבה לאורייתא, לכל העומד בשערי התורה והעבודה, שלעולם לא יאמר - אין בכוחי עשות כך וכך, רק ניסה את כוחו ויעשה את המוטל עליו, ומכאן ואילך יעזרהו ה', כי אין הקב"ה דורש ומבקש מהאדם את ה'הצלחה' אלא את העבודה והיגיעה ותו לא.

והעיקר שישתוקק בכל עת לעלות ולהתקרב אל ה'י, וה' יגמור בעדו, וכך רמזו בפרשתו, בפסוק (כח כב) 'והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית אלוקים', שהנה ידוע מה שאמרו חז"ל (חולין צא:): שיעקב

כמה חשובה היא עבודתי ועד היכן היא מגעת אזי מעולם לא ישנתי בתרדמת הבלי הזמן אלא הייתי מתעורר להתחזק בעבודת הקודש^ט.

ויגל את האבן - על האדם לנסות את כוחו במלחמת היצר בפרשתו (כט ב-י), 'והאבן גדולה על פי הבאר... השקן הצאן ולכו רעו... לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן... ויגש יעקב ויגל את האבן.. וידועה הקושיא, וכי לא ראה יעקב ש'האבן גדולה' מדוע אמר להם 'השקן הצאן ולכו רעו', וביאר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (הובא בליקושי יהודה), שכשראה יעקב אבינו את הרועים יושבים לצד הבאר באפס מעש, אמר להם, וכי בשביל שגמרתם אומר שאין בכוחכם לגלול את האבן אינכם עושים

לט. איתא בגמרא (חולין צא:): שכשיעקב יצא מבאר שבע עבר בדרכו במקום המקדש והמשיך ללכת עד שהגיע לחרון, כי מטא לחרון אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי, כד יהיב דעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום. וידועה הקושיא, מדוע לא עצרוהו תחילה מן השמים בשעה שהגיע בראשונה למקום המקדש שתשקע השמש ויאלץ ללון שם, אלא ללמדנו יסוד גדול שכל הזמנים הגדולים והמקומות הקדושים לא יועילו לו לאדם אם ישב באפס מעש ובחיבוק ידיים, ורק כאשר התעורר מעצמו לשוב אזי נעשו לו ניסים וקפצה הדרך וכו'. אולם לעומת זאת, די היה בכך שיהיב דעתיה למיהדר, וכלשון המדרש פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם, שכבר מיד שעלתה במחשבה לפניו לשוב על עקבותיו הרי קפצה לו הדרך.

הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע נשא משלו לאחד שברח מליסטים מזויין החפץ ליטול נפשו, ובדרך מנוסתו פגע בבית על אם הדרך, מיד החל לדפוק על שעריו בחזקה בבקשת עזרה ותחנונים שיכניסוהו ויצילוהו מיד אותו רשע, השיבו לו אנשי הבית, 'בוא ברוך ה' - בשמחה רבה נארח אותך אבל, שמע נא, דלת הבית נעולה והמפתח נמצא מבחוץ, על כן טול את המפתח ופתח בעצמך את הדלת... אבל שוטה זה המשיך לדפוק ולזעוק רחמו עלי ואל תתנו אותי ביד צריי ורודפי... כך נמי, הקב"ה אומר פתחו לי פתח - הן ה'מפתח' נמצא ברשותך, פתח את הדלת ואזי אוכל לפתוח לך כפתחו של אולם בלא גבול ולהצילך מיד היצר הרע.

וכבר אמר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (חלק 'ליקוטים' עמו' קטז) שנקטו לשון זה 'כפתחו של אולם', כי לפתח האולם לא היו דלתות כלל... אלא היה פתוח לרווחה, וז"ל. אולם יש לפרש עפ"י המשנה במסכת מדות (פ"ב מ"ג) 'כל הפתחים שהיו שם היו להן דלתות חוץ משל אולם' היינו שפתח האולם היה תמיד פתוח, וזה רמזו חז"ל שאם יהיה לאדם רצון לשוב לה' אפילו מעט כחודה של מחט, יפתח לו השי"ת פתח שלא יסגר לעולם.

מ. ואם ירצה בכל לב, אזי מלבד הסייעתא דשמיא הגדולה לה יזכה, גם יהיה 'בכוחותיו' לעשות. וראיה לדבר שהנה מבקשים אנו ב'תפלת גשם' בשמחת תורה 'זכור טען מקלו ועבר ירדן מים, יחד לב וגל אבן מפי באר מים', וכלומר שאנו מעוררים זכותו של יעקב שגלל את האבן מפי הבאר, על כן 'בעבורו אל תמנע מים', ולכאורה מה זכות יש בדבר, וכי משום שהיה 'גיבור' גדול (כלשון רש"י שם, 'להודיעך שכחו גדול') סיבה היא שירדו גשמים, וביותר קשה שהרי לשון הפייט הוא יחד לב, ומה שייך יחוד לב לגבורתו ולכוחו של יעקב. וביאר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר תשל"א מאמר ה) שאכן אין הכוונה שיעקב גלל את האבן בגבורת הגוף כי אם בגבורת הנפש, שעל ידי שייחוד לבו ורצה לגלול את האבן להשקות צאן רחל, בזה נתעוררו בו כוחות פנימיים הטמונים בו, ועמהם פעל פעולות למעלה מכח בן אנוש לפעול. וכמו שעינו הרואות בעת שריפה רח"ל שבכוחו של אדם אחד לעשות מה שעושים עשרה בני אדם בזמן רגיל. ומסיים שם בזה"ל, 'אל יאמר אדם איך אוכל להגיע לכלל גדלות ועמקות התורה כבזמנו של הגאון ר' עקיבא איגר וכדומה, והרי כוחותי דלים ומעטים, טעות היא בידו, כי הכל תלוי ברצונו ובייחוד לבו. אם יתבונן וידע ולבבו

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

בשובה ונחת - ידבר לבני ביתו בלשון פיוס וריצוי

בפרשתן (לא ג), 'ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך, וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה... והסביר להם באריכות בטוב מעם ודעת, עד כמה שלבן רימהו עשרת מונים, וכו' ולכן ברצונו לעזוב את מקומו, ורק בסוף דבריו אמר להם שכך ציווהו ה', ותמוה, מדוע הוצרך להאריך כ"כ לפתות ולרצות את האימהות הקדושות, מדוע לא אמר מיד כה אמר לי ה' - 'שוב אל ארץ מולדתך'. ומבאר ה'ש"ה' הק' (תורה שבכתב, ויצא מד), כי אין ראוי לאדם בשירצה דבר מה מאנשי ביתו שיכריחם על זה באונס, אף כשהוא מושל בהם. אבל ישתדל לפתות אותם אל מה שירצהו בתכלית מה שאפשר - כדי שיתעוררו לזה מעצמם. כי כך יותר טוב משיעשו רצונו על צד האונס וההכרח, ראה כמה הרבה יעקב דברים עם רחל ולאה כדי שיתרצו בטוב לב, ואע"פ שהקב"ה ציווה לו שישוב לביתו^{מב}, וכבר אמרו (תענית כ.) 'לעולם יהא אדם רך בקנה^{מב} ואל יהיה קשה כארוז^{מד}.

לקח מאבני המקום, אלא שהתחילו מריבות זו עם זו, שכל אחת 'אמרה' עלי יניח צדיק את ראשו, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת. ולכאורה יש להתבונן שהרי לא עבד קוב"ה ניסים ללא צורך, ומדוע כאן שינה את מציאות העולם לאחד את האבנים, ומדוע 'זכו' אבנים אלו שיעשה להם נס גדול כ"כ שלכאורה אין בו שום תכלית אלא להשביע רצונם. אלא ללמדנו כמה גדול כח הרצון, שאם משתוקק בכל ליבו ונפשו הקב"ה יסייע בעדו להשלים רצונו, ואפילו אבנים יתאחדו למלאות רצונם, וכל שכן מי שליבו קשה כ'אבן' הרוצה להתקרב לעבודתו. ועל זה אמר יעקב 'האבן הזאת' - כלומר כח התשוקה והרצון המהפך אפילו אבנים לאבן אחת הוא יהיה בית אלוקים, שע"י התשוקה באמת נזכה לבניין בית הבחירה. ועל דרך שכתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע על הפסוק (דברים יב ה) 'לשכנו תדרשו ובאת שמה', פירוש, שאם תבקשו פניו שוהו לשון דרישה וכו' אז תזכה ובאת שמה, שעל ידי הדרישה באמת אכן זוכים לביהמ"ק בב"א^{מב}.

יבין וירגיש את הצורך הגדול לעליה בתורה, יתנוצצו בנפשי רשפי כח וגבורה לאין שיעור, ויגביר חיילים לתורה, מעלה לרום ומטה לעומק, כמאמרם (מגילה ו:) יגעת ומצאת תאמין'.

מא. כי אין לקב"ה חפץ אלא ברצונו וחשקו של האדם, ומעשה היה בחסיד אחד שנסע אל הרה"ק ר' העניך מאלכסנדר זי"ע, וכתב שמו ושם אמו בקוויטל (פיתקא בה מוזכרים שמות אנשים לפקידת דבר ישועה ורחמים), ושם אמו של האיש היה 'אסתר' ובטעות כתב 'עשטר'. נענה הרה"ק ואמר, כל אותיות שם אמו ברורים היו לפני החסיד, ורק האות 'רי"ש' לא הייתה נהירה לפניו, ונתבלבל בסדר כתיבתה..., ואמר צדיק אחד לפרש בדרך רמז דברי חכמים וחידותם, כי עפ"י הרוב נראה לו לאדם, שהרצונות אשר עלה בידו להוציאם אל הפועל הרי הם נחשבים לו, אבל מה שרק רצה ובפועל לא הצליח בו אינו נחשב, אבל האמת הוא ההיפך שהעיקר החשיבות הוא הרצון, ודייקא זאת בודקים בשמים ממעל - כמה רצה וחשק האדם, שהרי 'רחמנא ליבא בעי', אף גבי יהודי זה, אותם האותיות שרצה לכתוב אכן נחשבים ונידונים כמי שנכתבו כהוגן, אבל, האות שהצליח לכתוב מאן יימר שכ"כ נחשבת היא... מב. מצינו בהאי ענינא בפרשתן (לא מז), 'ויאמר יעקב לאחיו ליקטו אבנים' ופירש"י, 'לאחיו, הם בניו שהיו לו אחים לצרה ולמלחמה, וז"ל החיד"א 'אפשר לומר דרמזו נמי מוסר לאב שבניו גדולים, שלא יכביד עולו עליהם, אלא יחשיבם כאחים ובזה יהיו 'נוחים' וישבו הוא ובניו בשלווה, שקטים ושאננים'. (הובא בחומש החיד"א בשם ברית עולם סי' שמ"ג). ואכן, סח רבי אריה לייב הכהן בנו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שאביו ז"ל היה אומר להם אכן בכיבוד אב ואם נזהרתם כראוי, אבל ב'איש אמו ואביו תיראו' לא נזהרתם, עקב אשר נהג עמהם כאח ונָע ואף דיבוריו ותוכחותיו היו משוחים בשמן המור...

מענין לענין, כתב ה'ספורנו' בפרשתן, בפסוק (לב א) 'וישכם לבן בבוקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם', וז"ל. כבר אמרו 'אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך' (ברכות ז), אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו, להורות שברכת האב אשר היא על בניו 'בכל נפשו' בלי ספק, ראוי שתחול יותר בסגולת צלם אלוקים המברך, כאמרו (כז ד) 'בעבור תברכך נפשי'. עכ"ל. על כן העצה היעוצה - במקום לתור אחר ברכות וישועות במקום פלוני ואלמוני, ילך כל אחד אל בית אביו ויתברך ממנו, כי אם על ברכתיו של לבן הרשע שביקש לעקור את הכל הדברים אמורים, קל וחומר לבני ישראל הכשרים. לאחר ה'מלחמה' הגיע חתן יתום ביום חופתו אל הרה"ק מסאטמאר זי"ע וביקש להתברך מפה קדשו, נתן הרבי את ידיו הקדושות על ראשו והאריך בברכות ובתפילה במשך זמן רב, בלכתו שאלו המשמשים מדוע ברכו זמן רב

כל כך מה שאינו נוהג לעשות אצל אחרים, השיב הרה"ק ואמר, תפילת וברכת ההורים לחתן קודם החופה מלווים אותו כל ימי חייו, והרי חתן זה אין לו אב ואם, שהרי הם נהרגו על ידי הרשעים עקדה"ש הי"ד, נמצא חסר חתן זה ברכות ותפילות אלו, על כן רציתי להשלים לו את החסר והעתרתי עליו בתפילה להצלחה בכל אשר יפנה. מג. סיפר הרה"ק ה'פני מנחם' ז"ע שבשנות ילדותו שאלו אביו הרה"ק ה'אמרי אמת' ז"ע, הנה כתיב 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' ותמוה, הרי השמים רכים הם (כי הם בנויים מאש ומים) והיאך עמד הסולם ועל מה נשען, ולא נתן לו ה'אמרי אמת' לענות, אלא המשיך ואמר, על כרחך לומר, שהסולם היה רך וקל יותר מהשמים, ועוד מוכרחים אנו לומר שהמלאכים שעלו וירדו על הסולם היו רכים וקלים יותר מהסולם - נמצינו למדים 'אז וואס מער הימעליש איז מען מער לייכטער' (כמה שיותר קדוש ושמימי הדבר כך הוא גם רך יותר), כי בכדי לטפס במעלות הקדושה על האדם להיות רך כקנה.

סיפור נפלא מספר הגה"צ רבי יעקב מאיר שעכטער שליט"א (ונכתב בספר ח"א עמו' כ"א) וז"ל, זכרתי ימים מקדם, בן חמש עשרה שנה הייתי, וזכיתי ללמוד אצל הגאה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זלה"ה, שהיה מכונה ר' מאטיל דיין, שהייתי נכנס אליו ללמוד כי זה היה דרכו שבמשך כל שעות היום עד שעות הלילה המאוחרות היו נכנסים אליו צעירים ואברכים וקראו לפניו במשניות גמרא רמב"ם טור וזהר הק', לימוד בדרך הבקיאות. והסדר היה שהנכנסים היו קוראים לפניו מן הספר, והוא מחמת כובד ראייתו היה קשה לו להביט בתוך הספר, רק היה אומר פשוט בכל אשר קראו לפניו, וברוב גאונותו ובקיאותו מטייל היה בכל הש"ס ובשאר חלקי התורה בשליטה מלאה שהיתה מפליאה מאד אוזן השומעים, והיה ממלא את ימיו ולילותיו באהבת התורה.

ובכן זמן לימודי עמו היה בשעות הצהריים בהפסקה שבין שני הסדרים. פעם בהכנסי עם המשניות ללמוד, ראיתי יושב עם עוד יהודי ומחייכים. ולפני שהתחלתי ללמוד התנצל לפני שמא היתה לי חלישות הדעת ונפגעי מן השחוק - מפני שזה קרה תיכף בהכנסי לביתו - הרי הוא מוצא חובה לספר לי סיבת החיוך שלא אחשוד שממני צחק... וכדי להפיס דעתי לגמרי שח לפני את כל הסיפור דלהלן, זה מכבר מסרתי כסא שבור לנגר לתקנו, והיום החזיר לי הנגר את הכסא המתוקן, וממש כמה דקות לפני שנכנסת ללמוד עבר הנגר בסמטה מול פתח ביתי, ואמרתי לו שבאותו יום שהחזיר לי את הכסא המתוקן נשבר שוב, לו היה נשבר כעבור שבוע או שבועיים גם זה לא היה מתקבל כ"כ על הדעת אבל יום אחד גם לא החזק מעמד... והנגר השיב, כנראה שאחר יושב על הכסא ולכן נשבר... ולא בי האשמה, זאת היתה סבת החיוך, סיים ר' מאטיל.

מאד התפעלתי מעובדא זו, כי הרי ר' מאטיל היה איש קדוש מורם מעם שנים רבות שימש כדיין בעיר שרבו בה הגאונים והלומדים והיה ידוע בחריפותו ושקדנותו בתורה, ולעומת זה הייתי אני נער עני מעיר העתיקה שר' מאטיל לא הכיר אפילו את משפחתי, ולפי השנים הייתי יכול להיות נינו, ואעפ"כ מצא חובה להתנצל על חיוך פשוט שמא גרם לי לחלישות הדעת ולהרבות בשיחה עבור זה, והיה זה לי ללימוד עד היכן עומק הדין של חשש קל מאד של פגיעה בכבוד הזולת יהיה מי שיהיה.

פעם ישב הרה"ק הרר"ב ממעז'בוז ז"ע בעריכת שולחנו הטהור בליל שב"ק, באותה שעה ישב שם אברך למדן שהיה שקוע בתלמודו, בתוך לימודו הוצרך האברך לספר מסוים הנמצא בארון הספרים, ויקם האברך ממקומו, ולקח עמו את הנר שעמד על השולחן, מבלי להשים אל לבו כי שבת היום, כראות הרר"ב את מעשיו נזדעק ואמר, 'מי האיש המעיז לקחת את הנרות מעל שולחני...' כשמוע האברך את גערתו חזר והניח את הנר על גבי השולחן. לאחר מעשה נענה תלמידו הרה"ק מסאווראן ז"ע (שהיה נוכח שם), מכאן נלמד מידת המתנות של הרר"ב, כי אם היה תיכף צועק עליו 'שבת', הרי מרוב פחד היה האברך שומט מידי את הנר, והיה עובר בכך אף על איסור מכבה, אך משהערים לגעור בו על שלקח מעמו את 'הנרות שלו', הצילו על כל פנים מאיסור מכבה.

הרה"ק מקאצק ז"ע אמר, דעל ידי שאמר יעקב ללבן חותנו (לא לב) 'עם אשר תמצא את אלוהיך לא יחיה' לכן מתה רחל אמנו בדרך, מכאן חזינו עד כמה על האדם להזהר שלא לכעוס ולמשול ברוחו, שלא להוציא 'דבר חריף' מפיו, ואף גבי יעקב גופיה מצינו שנשמר מאד, בזה שלא קילל את 'שליט מצרים' שדרש מבניו להביא לפניו את בנימין, ולא עוד אלא שציווה אותם (מג יא-ד) 'קחו מזמרת הארץ... וקל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש', ואם לא היה עוצר בנפשו, והיה מקלל את מושל מצרים היה מאבד גם את יוסף בנו...

מד. וכמה עלינו להיזהר במשנה זהירות שלא להיגרר אחר המחלוקת, כדמצינו ברש"י בפסוק (כח יא) 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא' - התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את

הטובים ובתורתו שחידש', וכדברי הרמ"ע מפאנו בספרו 'כנפי יונה' (חלק ב' סימן צ"ב, הובא בישיבה ישראל מ"ז סיון) ד'הילולא' נקראת שמחת נישואין וכן 'יום השנה' (יא"צ) נקרא אף הוא בלשון זה, וכמו שתחת החופה של 'חתן וכלה' אין עוסקים רק בענייני הנישואין - והבא לברר באותה שעה אפילו בסוגיות החמורות שבש"ס יענו ויאמרו לו 'אין כאן המקום...'. כך הוא גבי יום פטירת הצדיק שאין מקום רק לעסק משנתו. וז"ל, סוד הילולא דצדיקי הוא שביום פטירת הצדיק אין עסק בכל העולמות לעסוק בשום תורה כי אם במעשי הטובים ובתורתו שחידש, דומיא דכתובה הנקראת בהילולא דחתן, שאין נקרא שם כי אם הכתוב לעסקי החתן והכלה, וזהו מה שאמרו בגמרא (ברכות ו:): 'אנרא דבי הילולא מילי', פירוש, מיליו ודבריו שחידש בתורה. עכ"ל.

מערתה, שומה גם עלינו בהאי יומא להתעסק בתורתו^מ וללכת בדרכיו הקדושים^מ. ועל ידי זה נתדבק בו ונתקשר אל נשמתו הקדושה^מ ונוכה שתהא תורתו מגן לנו^מ והוא ימליץ טוב בעדנו^מ.

יומא דהילולא - לקראת הילולא קדישא של הרה"ק ה'נת עין' זי"ע

דברים נחמדים מצינו ב'מאירי' בביאורו לספר 'משלי' (כה נו) על דבריו של החכם מכל אדם 'אכול דבש הרבות לא טוב וחקר כבודם כבוד' ודבר זה נאמר אודות הצדיק כמדובר בפסוקים הקודמים. ומבאר, שאכן אכול דבש זה הבא לאכול מצוף הרבורים, אזי אף שמתוק הוא לחכו, מכל מקום הרבות לא טוב לא יוכל האדם לאכול מידה מרובה של דבש, פן תקצה נפשו בצוף המתוק ביותר. אך וחקר כבודם לחקור בכבודם ופעלם של הצדיקים והאבות הקדושים, זה לכבוד. ושוב הוא הדבר להרבות בהם כמה שיותר. וכלשונו הרבות בחקר כבודם של צדיקים, וההארכה באופני מעלתם הוא כבוד להמרה, כי ברוב דבריו בזה יחדל פשע, באחזו בנתיבותיהם והדבק ביושר פעולותיהם. ואכן, עלינו ללמוד ממעשי אבות - סימן לבנים, לחיות חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חמא, בתוספת ראויה של אמונה תמימה וביטחון בצור כל העולמים.

הדברים אמורים ביותר ביומא דהילולא דיליה, כי גם בעולמות העליונים מתעסקים רק 'במעשי

ראשו וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת. ולכאורה יפלא, אם כבר עשה הקב"ה 'נס' שנעשו כל האבנים לאבן אחת, מדוע לא השלים את הנס לעשותם כרים וכסתות, שיניח צדיק את ראשו על דבר רך, אלא מתרץ הגר"א מווילנא זי"ע, שמתוך ריב ומדון - אף אם יארע נס, אי אפשר שיצא דבר רך וענוג, כי אם דבר קשה ומשבר עצמות. פעם הביאו להרה"ק ה'ייטב לב' כד יין ששמו באידיש 'קריגעל', והיה הכד מיופה בכל מיני יופי, נענה הבן ה'קדושת יו"ט' לאביו, הנה קריגעל הלז כל כך יפה היא, אבל זאת לא אבין מדוע נקראת בשם מכוער כל כך - שכן קריגעל הוא מלשון מצה ומריבה, נענה האב ואמר, אה, את שמו 'הרוויח' ביושר, כי יש לו למעלה פה גדול (לשפיכת היין) - כלומר שמדבר מידי הרבה, ו'ברוב דברים לא יחדל פשע' (משלי י ט).

מה. וכך כתב הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (פרשת נח עמוד י"ב ד"ה ענין) וז"ל. בהילולא של צדיקים גם מי שלא הכירו בחייו ולא שמע מפה קדשו דברי תורה, מכל מקום ההולכים בעקבותיו ומתאספים יחד, ומספרים סיפורי קודש, וחוזרים על דבריו הקדושים שלימד בהם איך לעבוד להשם יתברך, על ידי זה משיגים קשר ושייכות להצדיק. עכ"ל. מו. וכבר אמרו, שהנה ידוע גודל העניין בהדלקת נר לעילוי נשמה, אשר סגולתו נוראה לפעול לטובת הנשמה ולזכות אותו המדליק נר לכבוד נשמת הצדיק, אמנם כבר אמר הכתוב (תהלים קיט קה) 'נר לרגלי דברך', וכלומר שעיקר ה'נר' הוא 'דברך', וכשהם נר לרגלי ואור לנתיבתי - כשחוזרים על דבריו הקדושים והולכים לאורם... מז. וכמעשה שהיה בעת פרידתו מבני קהילתו 'אווריטש', שטרם עלותו על הספינה בדרכו לארה"ק עמדו כל הקהל ונפשם בשאלתם, להישאר דבוקים בו, אמר להם ה'נת עין' בזה"ל, כתיב 'ובו תדבק', וכי אפשר לדבק בו, אלא הדבק במידותיו מה הוא רחום וכו' מה הוא חנון וכו', מוכח מזה כשמדבק את עצמו במדות של אחד דומה ממש כמי שמדבק בו, על כן גם אתם תראו לדבק את עצמכם במדותי אשר הורגלתי בהם מנעורי עד היום הזה, ויהיה כמו שמדבק בי ממש פנים אל פנים, והמידות שהורגלתי ליהר מנעורי הם - לשון הרע, שקר, וגסות הרוח. (מובא בהקדמה לבת עין מפי בן אחיו).

מח. איתא בגמ' (ב"מ פה:) על 'ההוא מרבנן' שנעשה סומא בעיניו רח"ל משום מעשה שהיה עיי"ש, והלך להשתטח על מערת רבי חייא, ואמר שם 'מתנייתא דמר מתנינא' (ופירש"י, 'תוספתא של אדוני שסידרה לששה סדרים אני שונה תמיד,

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

כג

דר' חייא סדרה לתוספתא) ונעשה לו נס ונתרפא. וביאר המהרש"א (ח"א ד"ה אמינא) בזה"ל, שעל ידי זה המת דר בשני עולמות כדאמרינן בפרק האשה רבה (יבמות צו:) אגורה באהלך עולמים (תהילים סא ה) כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז כאילו שפתותיו דובבות בקבר, עכ"ל.

וביאר הדברים, כי מבואר בגמ' שם שתלמידי חכמים רוצים שיאמרו דבר שמועה מפיהם לאחר הסתלקותם לעלמא דאתי, וכלשון רש"י (שם צו. ד"ה שיאמרו) שיהיו שפתי נעות בקבר כאילו אני חי, נמצא שזה ששנה את הברייתות שסידר רבי חייא גרם לו 'לחיות' מחדש לאחר שכבר נסתלק מן העולם, ועל כן ביקש מרבי חייא שיפעל להחיש לו ישועה לרפואת עיניו - כי 'סומא חשוב כמת' (נדרים סד:), וכשם שהוא החיה את רבי חייא, כך בדין ששייב לו רבי חייא כגמולו ויחיה אותו ע"י ששייב לו את מאור עיניו. ומעתה מצאנו בגמ' עצה טובה לכל אותם החשובים כ'מת' ל"ע שיקבלו על עצמם ללמוד מתורתו של בעל ההילולא קדישא, ובוזה יהא להם 'זכות טענה' לבקש הימנו ש'יחיה' אותם וישיעם במהרה מצרתם.

ואכן מעשים רבים המעידים יותר מאלף עדים שמענו על ישועות גדולות שנפעלו על ידי הקבלה להגות בספה"ק בת עין. וכה סיפר הגאון רבי ישעי' טישלער שליט"א הדר בעי"ת בני ברק, כי לפני כמה שנים (בשנת תשע"ז) פגש בליל שב"ק על פתחו של ביהמ"ד חסידי - אברך מ'קרית ספר' שבא לשבות שבתו אצל חמיו בבני ברק, אחר ברכת 'גוט שבת' שאלו האברך האם יש באותו ביהמ"ד ספר 'בת עין', ענה לו ר"י כאן אין 'בת עין', אמנם בביתי שוכן ספר בת עין אחר כבוד ואם רצונך עז להשיג את הספר עלה עמי לביתי ואלוהו לך... וילכו שניהם יחדיו, ויאמר ר"י לאברך האם חפץ מע"כ דייקא ב'בת עין' או כמו"כ טוב ספר חסידות אחר... פתח האברך וסיפר לר"י, לפני כשנה תמימה גמרתי למנות י"ב שנים מיום הנישואין ועדיין לא נפקדנו בזש"ק, בצר לי עליתי אני ובני ביתי לעיה"ק צפת להעתיר תפילה ותחנונים בזכות הצדיק הקדוש ה'בת עין' (לא היה אז יומא דהילולא של הבת עין), מכיוון שכהן אנכי וזכיתי להתקדש בקדושתו של אהרן אינני רשאי להיכנס ל'בית החיים' להשתטח על ציון הקודש, ע"כ פניתי אני וב"ב לבית מדרשו של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע בצפת, שם קרענו שערי שמים בתפילתנו וקבלתי ע"ע שכשיוולד לנו הבן נלמד בכל שבת (בעת הסעודה) בספר הק' בת עין במשך שנתו הראשונה של הבן... ומיד נפקדנו בזש"ק, ואכן מיד קניתי את הספר למען יהיה מזומן תחת ידי בכל שבת, ובעזה"ש"ת הנני מקיים את אשר קבלתי על עצמי, אלא שכאן בבני ברק בבית מו"ח לא מצאתי את הספר ע"כ מצאתני מחפש אותו..

והנה, אחד מבני החבורה שמע עובדא זו (ביומא דהילולא קדישא בשנת תשע"ח), והיות שנוקק לישועה אודות בתו שבגרה מיד קיבל על עצמו ללמוד בכל שבת בספה"ק בת עין, לא עברו ימים רבים ונמצא ה'חתן'... כעבור חודשיים נערכה שמחת הנישואין, ובטרם מלאות שנה תמימה לקבלתו כבר נערכה שמחת הברית לבנם בכורם.

כמו"כ ידענא באחד מבני החבורה שהמתין כמה שנים למלא ביתו בעוד בנים ובנות וכבר נקבע לו תור למומחה גדול, בהגיע ההילולא ביום י"ב כסלו תש"פ קיבל על עצמו לעסוק בכל שבת בספר הקד' בת עין, ולמעשה, זכה ודבר ישועתו באה בטרם בא זמנו להופיע לפני המומחה, ובראש השנה תשפ"א נולדה לו בת למז"ט.

מט. יש שאמרו, כי משמעות תיבת 'הילולא' היא 'שמחת נישואין', והנה בנישואין המנהג להעניק 'דורונות', אף בנישואין אלו מעניק הקדוש ברוך הוא 'דורון' ל'חתן' - הצדיק, שיוכל לשנות את גזר דינם של קרוצי חומר הדורים בעולם הזה, אמנם מובן שהקרוב קרוב קודם, על כן העצה היעוצה להתחבר ולהתקרב אל הצדיק כל אחד בדרכו שלו, אם בעריכת סעודה, אם ב'לחיים', אם בהשתטחות על הציון, ועל כולנה ללמוד מדרכיו של צדיק - לילך בהם ולעבוד בהם את ה' הוא האלוקים.

ענין נפלא מצינו במשנת הגה"ק ה'מנחת יצחק' זצ"ל (דרשות עמו' קצט) על דברי חז"ל (ב"ב טז:) 'רשב"י אומר אבן טובה הייתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא. ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה'. ומבאר וז"ל, דכבר פירשו (עי' פי' הרשב"א בעין יעקב שם) דמרגלית טובה שהייתה בצווארו, היינו שהרגיל והמשיך אליו תלמידים הרבה בדיבוריו, יעו"ש. וכל חולה וכו' נראה לומר הכוונה, בין חולי הגוף ובין חולי הנפש היו מתרפאים בתפילותיו והשתדלויותיו בדברים היוצאים מן הלב הנכנסים אל הלב להחזירם לתשובה, וכשמת תלאה הקב"ה בגלגל חמה, היינו כמו שהגלגל חמה חוזר פ"א בשנה למקום שהתחיל הילוכו, כן הצדיק ביומא דהילולא דיליה, כשמשטתחים על קברו מסוגל להוושע כנ"ל - בין חולי הגוף ובין חולי הנפש יהיו מתרפאים, ובכלל זה כל מיני ישועות הנצרכים כל חד וחד בדיליה.

ומציון יסעך - ההשתטחות על הציון

התחייבויותיו כלפי הכלה, כמו כן ביומא דהילולא של הצדיק מזכירים את התחייבותו כלפי האנשים שחבו בצילו²¹. עכ"ל. ובכלל הדברים הוא, 'שמזכירים לו את התחייבותו' כי בידו 'לפרוע את החובות'...²²

וביותר נשמעת התפילה כאשר עומד על אדמת קודש ופוקד מקום מנוחתו וציונו הקדוש של בעל ההילולא. בפרט בצדיק זה שהעמיד ועצר את האבנים שהיו מרחפות סביב ראשי בני ישראל בעת הרעש

בבר אמרו חז"ל (חולין ז): גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, ובפרט ביומא דהילולא דיליה²³ שרוחו הגדולה מרחפת ומסוככת בכנפיה להחיש ישועה לדופקים על שערי רחמים²⁴. וכדאיתא מהרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (מאורן של ישראל, י"ד שבט, ב) שהטעם שיום פטירת הצדיק נקרא 'הילולא', כי אותו היום לצדיק הוא כ'בי הילולא' שהוא בלשון ארמי יום 'חתונתו', וכמו שבחתונה קורין את הכתובה לפני החתן להודיעו ולהזכירו את

ומסיים שם, ובוודאי שכן הוא ג"כ בזמן שאי אפשר להשתטח על קברו, אם מתאספים יחד לכבודו (ועי' עוד, מנח"י עה"ת פ' נצבים עמ' רמה).

נ. הנה כתיב אצל אברהם 'יאסף אל עמיו' (לעיל כה ח), הקשה הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (חוקת ד"ה יאסף), שהרי אברהם אבינו הוא ראש לכל האבות ולכל האומה הישראלית, וכיצד שייך לומר שהוא נאסף אל עמיו, כי מי נתלה במי. ומבאר וז"ל, אכן הנה נשמות הקדושים הצדיקים אף כשהם מסתלקים מן העולם הזה הוא רק לעיני בשר אבל תמיד הם חונים כל הימים ומסתופפים עם בני ישראל והשגחתם עליהם, עכ"ל, ועל כך נאמר יאסף אל עמיו - היינו על עמו ישראל, שהנו עומד אליהם. ומרמז בזה בלשון המשנה (פסחים פ"ה מ"ח) 'כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת', שהנה 'שבת' רומז לעולם הבא (שהשבת היא מעין עוה"ב) וימות החול הם כנגד עולם הזה, וכמעשהו של הצדיק 'בחול' כלומר בעולם הזה כך מעשהו בשבת 'שהם מתפללים בעד בני ישראל שהם בעולם הזה'. ובזה פירש בלשון התפילה (ברכת מחיה המתים) 'מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה', שהקב"ה הוא מלך ממית את הצדיקים אך מחייה אותם מחדש בכדי להצמיח ישועה לעמו ישראל.

נא. ועלינו לדעת ולהאמין באמונה שלימה כי בכל שנה ושנה מתעלה הצדיק בגנזי מרומים מעולם לעולם, וגדול כוחו להשפיע יותר מבשנים עברו, ולא הרי הישועות שעתידים להתחולל בזכותו הגדולה ב"ב כסליו הבעל"ט כאותם הישועות שנעשו אשתקד ב"ב כסליו תש"פ.

וכה אמר הרה"ק ה'נועם אליעזר' מסקולען זי"ע בשם הרה"ק מרוז'ין זי"ע, דהנה איתא בגמ' (ברכות לד:) שהמתפלל כורע באבות ובמודים תחילה וסוף, וכהן גדול בסוף כל ברכה וברכה, ופירש רש"י, 'כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע את עצמו' (ועל כן מבואר שם בגמ' שמלך צריך לכרוע יותר), ועד"ז ייאמר, כי בכל שנה ושנה ביומ"ד מתעלה הצדיק מעולם לעולם, וכל מה שהוא גדול יותר כך צריך להכניע ולהשפיל עצמו להושיע את הנמצאים בהאי עלמא. נב. אף מעשה פטירתו של צדיק זה - הציל חיי הרבים, היה זה בשנת תר"א, בראשית השנה פשטה בצפת מגיפה - מחלה ממארת חשוכת מרפא, וכל מי שנגע במי שתקפו החולי היה גם כן נחלה, מגיפה זו הפילה חללים רבים ואף ה'בת עין' נתקף בחולי זה, והתאבק במחלתו כמה ימים, לפני פטירתו הבטיח לבני העיר 'כי הוא הקרבן האחרון ממגפת הדבר, ואחריו לא תהיה עוד מגיפה בעיר זו', וכך הווה.

וכבר איתא ב'ספרי' (פרשת עקב פסקא לח) לגבי ענין הברכה שהצדיקים מביאים אתם לכל מקום שהם הולכים, כשבא יעקב אצל לבן ברכה באת לרגליו... ירד יוסף אצל פוטיפר ברכה באת לרגליו... ירד יעקב אצל פרעה ברכה באת לרגליו, ובמה ברכו שנפסקו שנות הרעב בטרם זמנם, וסבר תנא קמא שאחרי מות יעקב חזרו שנות הרעב לשמש עד מילוי זמנם (שבע שנים), רשב"י אומר אין זה קידוש השם, שדברי צדיקים קיימים בחייהם ובטלים לאחר מיתתם, אלא שפע הבא ע"י הצדיק קיים לעד ולעולמי עולמים. ואם כן בוודאי כוחו הגדול קיים לנצח למנוע משחית ומגיפה מעל עמו בית ישראל, ואין לנו אלא לזעוק לאבינו שבשמים מנע מגיפה מנחלתך...

נג. כה כתב הגה"צ רבי יהושע דייטש זצ"ל (בית הלחמי פרשת פקודי) שבימי בחרותו בשנת תרפ"ז שהה בחג הסוכות בעיר מונקאטש, וביומא דהילולא של הרה"ק ה'דרכי תשובה' זי"ע עלה לציונו יחד עם בנו הרה"ק ה'מנחת אלעזר' זי"ע. מנהגו של המנחת אלעזר היה לזמר את הפיוט 'בר יוחאי' על ציון אביו (על סמך שאביו חיבר ג' כרכים ביאורים על התיקוני הזהוה"ק), וכן עשה בשנה זו ג"כ, לאחמ"כ פתח לבאר את הזמר 'בר יוחאי' שבו אנו אומרים 'אשרי העם הם לומדיך', והלשון 'לומדיך' צ"ב, כי מן הראוי היה לומר אשרי לומדי תורתך או חיבורך, ומהו לומדיך שנראה

צדיקים במיתתם יותר מבחייהם'. מכאן תראה גדולת כוחה של התפילה על קברו של הצדיק שאינה שבה ריקם, עד שאפילו הקב"ה חשש כביכול ממנה - שלא להשיב פניה ריקם, והוצרך להסתיר את מקום קבורת משה רבינו... ראה עד היכן הדברים מגיעים.

וזכר מציינו כזאת ב'מצבת קבורת רחל' שנקברה בדרך אפרת היא בית לחם, וכל הטעם לכך היה (כמובא נמי ברש"י ר"פ ויחי) כדי שיוכלו בני ישראל להתפלל שם בעת שיגורשו מארצם לגולה, וכך אמר יעקב אבינו לבנו יוסף 'ואקברה שם - ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם, שתהא

הנורא בשנת תקצ"ז, אף כהיום הזה נעמיד ונעצור בכוחו הגדול את האבנים המעיקות על לבבות בני ישראל ומטר הצרות המרחפות סביב ראשי בני ישראל, ויאמר לצרותנו די.

צא ולמד כמה ישועות אפשר לפעול על קברם של צדיקים^ג, כמו שאמרו בסוטה (יד. כפי שהוסיף בהגהות הב"ח באות א) 'מפני מה נסתתר קברו של משה מעיני בשר ודם, מפני שגלוי וידוע לפני הקב"ה, שעתיד ביהמ"ק ליחרב ולהגלות את ישראל מארצם, שמא יבואו לקבורתו של משה באותה שעה ויעמדו בבכיה ויתחננו למשה, ויאמרו לו, משה רבינו, עמוד בתפילה בעדנו, ועומד משה ומבטל את הגזירה, מפני שחביבים

כמו שהם מלמדים לרשב"י איזה לימוד, וביאר המנח"א, שהכוונה למה שהולכים בעת צרה לקברי הצדיקים לבקש מהם שיתפללו לבטל הגזירה, כי פעמים שמסתירים ומעלימים מהצדיקים את הגזירות, שהרי 'הקב"ה גוזר וצדיק מבטלה', ומעלימים מהם את הגזירות כדי שלא יבטלום, ולכן באים בני ישראל על קברי הצדיקים לקיים הם לומדיך - שהם מלמדים את הצדיק מה נעשה בעולם, אלו גזירות קשות ניתכות על ראש בני ישראל חדשים לבקרים ל"ע... (ובזאת החל המנחת אלעזר לפרט בפני אביו באריכות את הצרות העוברות עליו).

נד. הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע היה מבאר את ענין 'הילולא' של צדיקים, כי ל'צדיק' יש כוחות אדירים, לפעול ישועות גדולות ונוראות בקרב הארץ, אמנם בעלותו השמימה בפטירתו מהעולם הזה - הרי הוא נוכח לראות שכל מעשי אלוקינו טובה רבה הם, וממילא אינו פועל להסיר הצער מעם בני ישראל הנמצאים בעולם הזה, וכפי המסופר שהרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע הבטיח קודם פטירתו מהאי עלמא - לתלמידו הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימינוב זי"ע, שבעלותו לשמי ערבות לא ינוח ולא ישקוט עד שתבטל גזירה קשה שהיתה אז על ראשי עם בני ישראל, אחר זמן נתגלה אליו הרה"ק הר"ר"א בחלום ואמר לו, משעליתי למרום אינני רואה 'גזירות רעות' כלל, כי כל הגזרות 'טובות' המה, ולכן איני יכול לבטלה. אמנם ביום ההילולא יורדת נשמת הצדיק להאי עלמא ושוב רואה היא לנגד עיניה את כל הצער ומכאוב העוברים על בני ישראל 'דבר יום ביומו', ואין לך יום שאין... מרובה... לאידך, הרי מקום הנשמה כעת בעולם העליון, ונמצא שיש לה כוחות יותר מבהיותה בזה העולם, על כן כוחה רב לפעול ישועות גדולות למעלה למעלה מדרך הטבע.

בהאי עניינא אמרו לבאר את דברי רש"י בפרשת תולדות בפסוק (בראשית כז א) 'ויהי כי זקן יצחק ותכהן עיניו מראות', וברש"י, 'דבר אחר, כשנעקד על גבי המזבח, והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת (את מעשה העקידה) והיו בוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו'. ולכאורה צריך ביאור וכי בכדי שיראו המלאכים את הנעשה בזה העולם שאברהם עוקד את בנו יצחק - וכי נצרך עבור זה לפתוח את השמים. ואמרו ביאור נורא הוד, כי בוודאי את הכל הם רואים מן השמים, אלא שמשם אינם בוכים על זה כי שם רואים רק את הטובה שבדבר, וכי על דבר טובה וברכה יש להם לבכות, רק בהיטם בזה העולם איך שבני ישראל נאנקים ונאנחים איש איש בנגעו ומכאובו על זה הם בוכים מאין הפוגות עד שנסתמאו עיני יצחק עי"ז...

נה. וכך כתב ב'קב הישר' (פרק עא) 'שהקב"ה גזר כן, להיות נפשות הצדיקים מצויים על הקברות לטובת ישראל, שיהיו שומעים תפילת ותחינות ישראל הבאים להתפלל על הקברים'.

נו. בימי הרה"ק רבי יוסף מאמשינוב זי"ע שאלו איש יהודי על ההצעה שעלתה בביתו להעתיק מגוריו לארה"ב (בימים ההם), ולא הסכים לו הרבי, וכה אמר לו, איני חושש שמא תתקורר ב'שמירת שבת' או ב'כשרות', כי הנני מכיר אותך כ'ירא שמים' מרבים, וברור לי שלא תיכשל, אבל לזאת לא אתן לך לדור שם, מחמת שאין שם בנמצא 'קברי צדיקים' לרוחץ שם את העיניים בדמעות על הצאצאים (כהיום כבר טמונים שם כמה וכמה צדיקים, אשרי המשכיל לנצל 'מתנה טובה' זו)... ואם אמר כן הרה"ק בדורו, ק"ו לדור זה האחרון, בו רבו הנסיונות העצומים ובעיקר בענייני הכלים

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

כמוה כהשתמחות על הציון ממש (מאור עינים ישמה לב מס' שבת).

תערוך לפני שולחן - סגולה נפלאה לערוך סעודה לכבוד נשמתו

סגולה נפוצה וידועה לערוך סעודה לכבודו ולטובת נשמתו של בעל ההילולא קדישא בעל הבת עין - הרה"ק רבי אברהם דוב בן הרה"ק רבי הוד, ובכותה ובכוחה להחיש ישועות גדולות ונצורות^{יח}. וכמו שמביא הרה"ק

לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזרדאן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, הרי שיזכו להיגאל מן הגלות בכותה של רחל אמנו כאשר ישתטחו על קברה, ותפילותיה מלוות את ישראל בגלות בהיותם בארץ לא להם^{יז}.

אמנם, גם מי שנבצר ממנו לעלות בגופו להשתטח על ציון הקודש, יזכור את דברי הרה"ק ה'מאור עיניים' זי"ע כי העסק במשנת ותורת בעל ההילולא

המאררים והטמאים, כמה עלינו לרחוץ את העיניים בדמעות שליש שנזכה לגדל דורות ישרים ומבורכים, ב'אין יוצאת ואין צווחה'...

נז. אולם התפילה תועיל רק כשיאמין המתפלל באמונה שלימה בכוחו של הצדיק, כמו שאמר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע בפסוק בפרשתן (ל א) שאמרה רחל ליעקב אבינו 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי', והשיב יעקב 'התחת אלוקים אני' (שם פסוק ב), וביאר, שכך אמר לה יעקב, שלא ראי האמונה בצדיק כמו האמונה בהשי"ת אשר בכוחה לשדד מערכות אף אם אינה בשלמות, אולם כח האמונה בצדיק הוא רק כשמאמין באמת ובתמים, מכיוון שאמרת 'ואם אין' הרי זה סימן שיש בקרבך ספיקות בכוחי א"כ אין בכוחי לעזור לך, כי 'התחת אלוקים אני' להושיע גם כשאתה מאמינים בי בשלמות, ורק האמונה השלימה בכח הצדיק פועלת ישועות נפלאות למעלה מדרך הטבע. והוא על דרך שאמר הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע בלשון הכתוב (דברים כח ו) 'ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך', שהמאמין בבואו אל הצדיק כי בכוחו של הצדיק לפעול לו את הישועה - מובטח הוא כי יתקיים בו ברוך אתה בצאתך ואכן תתמשך עליו הישועה... (אבני זכרון ערך 'צדיק').

מענין לענין יסופר, כי מתחילה בבוא הרה"ק ה'בת עין' זי"ע לארץ הקודש להשתקע בתוכה, היה בדעתו לעלות לדור בעיה"ק ירושלים, ורק לימים הנוראים שהה בצפת עיה"ק, (מחוסר מקום הוצרך לישן שם בתוככי כוך הבנוי בתוך הכותל), ורק משום מעשה שהיה החליט לקבוע דירתו בצפת, וכך הווה, ביום הושענא רבה שמע שאם קוראת לבנה - 'ירחמיאל', עלה הגגה והורד משם את המחצלות, בהסבירה שלמחרת היום, בשמיני עצרת, יתכנסו כל בית ישראל ויתפללו 'תפילת גשם', ולבטח גשם עז יותך ארצה, על כן יש להיזהר על המחצלות שלא יתקלקלו, כראות רבינו מעשה זה, איוה למושב לו בעיר שתושביה מאמינים כל כך בכח התפילה.

רבו סיפורי הישועה בזכותו של אותו צדיק בזיוגים הגונים, בזש"ק בנחת דקדושה מכל יו"ח... ולא נביא אלא כמה מהם וללמד על הכלל כולו יצא, שמעתי מאחד מגדולי הדור שליט"א מהיושבים ראשונה ב'מזרח' של בני ישראל, שבשנת תשע"ז ישבה בביתו בת גרושה ל"ע, והיה לב ההורים מתפלץ מרוב דאגה וצער, ביום י"ב כסלו שלח את אחד מתלמידיו לערוך סעודה רחבה וגדולה לעניי צפת, לא עברו שבועיים תמימות ובתו באה בקשרי אירוסין עם בחור עידית שבעידית, ממש פלאי פלאים.

נח. בישיבת 'בית אברהם' בעיה"ק ירושלים תובב"א, ישנו 'קרן' לעריכת סעודות מדי שנה בשנה ביומא דהילולא קדישא, ומעשה שהיה כך היה, לפני עשרות בשנים היה יהודי ושמו הרה"ח ר' שלמה גראס ז"ל, לפרנסתו התעסק במכירת נפט, ברם, עסק זה - יגיעתו רבה ושכרו מועט, ומכיוון שכך, רעב ומחסור שררו בדרך קבע בביתו, ויהי בליל ההילולא של ה'בת עין' זי"ע, השתטח ר' שלמה על ציון הקודש, ושפך את לבו כמים, בתפילה ובתחנונים שירוויחו לו פרנסתו מן השמים, לאחר מכן, חזר לביתו ועלה על יצועו, והנה בחלומו רואה הוא את ה'בת עין' זי"ע, ויאמר לו ה'בת עין', דע לך שקורת רוח מרובה הסבת לי בתפלתך על קברי (ידוע שהמתים נהנים כשמתפללים על קברם, וראה זוה"ק פר' ויחי רכה.) אך זאת אשאלך - מדוע לא ערכת סעודה לכבוד ההילולא, תיכף התעורר ר' שלמה משנתו, וקיבץ משארית לחמו הדל, כינס עשרה יהודים, וערכו יחדיו סעודת הילולא. למחרת היום הלך ר' שלמה וקנה כרטיס לוטו (לאטריי), וזכה בהון עתק שממנו נתעשר בעשירות גדולה, ואף הקים מממונו 'קרן', אשר עד עצם היום הזה עדיין עורכים ממנו סעודות הילולא.

אספרה נא מעשה אשר בידעי ומכירי קאמינא, בבית אחד נישאו הילדים בס"ד בזה אחר זה, זולתי בחור אחד אשר נתקעו שידוכיו בזה אחר זה, בד בבד טיפס גילו והגיע לגילו של יצחק אבינו בעת נישואיו - ויהי בן ארבעים שנה, גיל אשר לכל הדעות נחשב לבחור כזקנה מופלגת עד מאד, יחד עם זאת גדל הצער והמכאוב של הבחור, של ההורים וכל בני המשפחה מסביב, ויהי בחודש טבת תשע"ח, נסעה אחותו של הבחור לציונו של הרה"ק הבת עין, שם הבטיחה שאם אחיה יבוא בקשרי אירוסין עד ר"ח שבט שנה זו (תשע"ח) תערוך המשפחה סעודת הודאה, וגם סעודת הילולא בי"ב כסלו לשנה הבאה, ואכן, לא עברו שבועיים, והבת עין פרע חובו - ביום שלישי כ"ב טבת - בא ה'גלות' לקיצו, והבחור בא בקשרי שידוכין...

כמו"כ שמעתי מבעל המעשה אשר עברו עליו כמה וכמה שנים מיום נישואיו ועדיין לא זכה לפרי בטן, ומה רב צערו וכאבו כש'בישרוהו' הרופאים שאבד סברו ובטל סיכוייו, ועל פי דרך הטבע לא יולדו לו לעולם בנים או בנות... העיר ה' את לבו שלא להתיימשך לגמרי, וביומא דהילולא - י"ב כסליו תשס"ח עלה לציונו הק' בעיה"ק צפת ת"ו, שם שפך ליבו כמים לראות בישועת ה', ואכן לתקופת השנה ממש כעת חיה ביום י"ב כסליו תשס"ט נולד לו בנו בכורו במזל טוב, ויהי לאות ולמופת.

שמעתי מהרה"ח רבי מוטל ראטמאן שליט"א, עובדא שהיה עד לה לפני כמה שנים, בעודו מהלך ברחובות קריה - בשכונת מאה שערים אשר בעיה"ק ירושלים, מצאו יהודי נכבד 'בעל תשובה' אשר אין הפרוטה מצויה בכיסו, והלה החל לשאלו אודות 'וואש מאשין' (מכונת כביסה), כי נתקלקלה המכונה שבביתו, עוללים שאלו בגדים נקיים ואין נותן להם, ובצר לו הוא מחפש אחר חנות המוכרת מכונת כביסה 'יד שניה', כי עליה אין דורשים סכום עתק כמו על מכונה חדשה. ר"מ ניסה להניאו מכך, היות וידוע ליודעי חן שדבר שטות הוא לקנות מכונת כביסה יד שניה - כי לעולם ומעולם לא תדע אלו חסרונות ובעיות יצוצו לך במשך השימוש בה. וכה אמר לו ר"מ, היום חל יומא דהילולא של ה'בת עין', עומד אני ליסע לעיה"ק צפת להשתטח על ציונו, וכבר נפעל עבורך ישועה גדולה. וכן עשו, כל הדרך לא פסיק פומיה מגירסא של אותו נצרך, אודות מכונת הכביסה, כי מכונה פלונית טובה היא, ושל 'חברה' פלונית לא... ובכלל הוא דואג מה יהיה בסופו של דבר, כיצד יכבסו את בגדי בניו הגדולים והקטנים... ובבואם לפני המלך בציון הקודש שפכו לבם בתפילה - איש איש בנגעו ומכאובו. משם נסעו, ויחנו באת"ק מירון, קנו במכולת (גראסערי) לחם וכל מטעמים ועלו לציון הקודש דרשב"י לערוך שם סעודת הילולא, ויהי, אך יצאו מציון הקודש, צלצל הטלפון של מיודעינו הנצרך, ומצד השני 'מבשרים' לו כי הגורל שקנה מאיזה 'מוסדות' לפני זמן רב זכה ב... מכונת כביסה חדשה ומשוכללת...

וכה אמר לי ר"מ בצערו על אותו נצרך, הרי כוחו של הצדיק להשפיע שפע רב וגדול, חבל על אותו איש אשר צמצם את כל השפע במכונת כביסה שאכן קיבל אותה, אילו היה מבקש ב'השגות' כגדולות יותר בוודאי היה מקבל שפע רב פי כמה וכמה (ר"מ מספר ע"ע שפעל לטובה באותה נסיעה כמה ענינים גדולים ורבים פי כמה וכמה).

מעשה היה לפני כשנתיים בארה"ק, שהממונים על המס פשטו לחנותו של אברך והחלו ל'פשפש במעשיו' מה הם הוצאות בית עסקו וכנגד מה הם ההכנסות... וימצאו כתוב כי בית העסק נושא ב'הוצאות' גדולות, דוגמת שש קווי פלא' (סעל') בשעה שבאמת רק אחד מהם נצרך לצורך העסקים, בית העסק מחזיק בשני כלי רכב כשרק אחד נדרש להם, ואף הבעלים עצמו חגגו לאחרונה וישבו בבית מלון גדול במשך שבוע שלם 'על חשבון' ההוצאות. המכיר ובקי יודע שעבירות כגון דא מחייבים אותו לשבת בבית האסורים... אבל... באמצע החקירות נזכר האברך מהסגולה הידועה לתת סעודה לכבוד נשמת הבת עין ומיד קיבל כן על עצמו (לערוך סעודה ביומא דהילולא של הבת עין), באותו רגע נענה אליו ה'חוקר', שמע 'בני' מוסר..., זאת הפעם אוותר לך על הכל... אבל אוי לך אם תשוב לעבור עבירות כגון דא, ושילחו חפשי לביתו.

ידוע לי מעשה שאירע בשנת תשע"ה, באברך מתושבי עיי"ת וויליאמסבורג יצ"ו שסבל מנדודי שינה, משהלך להיבדק אצל רופא פשוט אודות נדודי השינה, עשה לו ג"כ בדיקת א.ק.ג. (EKG) ומיד נחרד ושאלו מתי ביקרת לאחרונה אצל 'רופא הלב' שלך, ויען האיש ויאמר לפני כמחצית השנה, ויצוהו הרופא להחיש פעמיו לרופא הלב מיד בבוקרו של יום... מכיוון שראה הרופא שהאברך אינו מבין חומרת מצבו פנה הוא בעצמו וקבע 'תור' לאותו אברך למחרת היום. ואכן, רופא הלב ראה בבדיקותיו שהעורק (גיד) הראשי המוליך אל הלב סתום ברובו ככולו, ובכל רגע עלול העורק להסתם לגמרי ולהכניסו בסכנת חיים וודאית... ורצה להכניסו מיד לערוך צנתור בלבו (bypass), אך הלה התחנן על נפשו שיחוס ויתן לו להלך ברחובה של עיר עוד יום אחד כי מנהל הבנק שבו מתנהל 'חשבונו'

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

הארמו"ר מטאהש זי"ע (בספרו עבודת עבודה) וז"ל, ידוע לי ורחמים, וערכו סעודה ביום ההילולא קדישא נ"ט, ותיכף ממשפחה אחת בארץ ישראל אשר הוזקקו לדבר ישועה נושעו בישועה רבתי למעלה מדרך הטבע.

גער בו שאם איננו מכניס היום סכום כך וכך מעות הם סוגרים לו החשבון... ואכן, תוך כדי דיבורם יחדיו ראה הרופא שמנהל הבנק מתקשר שוב אל האברך, ע"כ הסכים לשחררו בתנאי שמחצות ליל לא יאכל מאומה ויבוא אליו מיד למחרת היום לעריכת הצנתור.

משם התקשר האברך לאחד מידידיו הידוע כ'בעל צדקה וחסד נפלא' בלב רחום וחנון וביקש 'הלוואה' על סך פלוני שעליו למהר להכניס לבנק בטרם יעבור מחר את הצנתור... ומידי דברו עמו נענה האברך ואמר, ראה נא ידידי, מוקף אנכי בסגולות שונות אשר רגיל אני לערוך, ומה הועילו לי כל אלו הסגולות, כשהנני 'אברך' בעל חוב אדיר וחולה מסוכן... אמר לו ידידו, וכי קטנה היא בעיניך, שהגעת לידי רופא פשוט בעד 'נדודי שינה' ומשם נתגלגלה הצלת חייך כפשוטו ממש - שנתברר ברגע האחרון שהנך מחויב לעבור צנתור ללא כל דחיה, איעצך, למחר חל יומא דהילולא של הרה"ק ה'בת עין' זכור נא ואל תשכח להדליק נר לטובת נשמתו, גם תוסיף לומר תהלים, ובעזהשי"ת בזכות הצדיק קרובה ישועתך לבוא...

מכיוון שהזכיר הידיד את הילולת ה'בת עין' נתחווירו פני האברך כשלא, וכה התוודה בפני ידידו, כי אכן, מהמאמינים הוא ולכן בשנה שעברה ביום י"ב כסלו (תשע"ד) ערך סעודה בביתו לעשרה יהודים... אלא שבשנה זו כשנודמן בביהמ"ד לדבר ביום השב"ק העבר (פר' ויצא - שלפני ההילולא) אודות סגולת הסעודה קם והכריז בקול רם, כי אף הוא כמוהם ערך סעודת הילולא לפני כשנה, ולא הועיל במאומה, מצב פרנסתו בכי רע - יום יום הוא מגלגל כספים מגמ"ח אחד למשנהו וכו' וכו', ולא ראה שום ישועה במשך השנה, והנה כמסיח לפי תומו אמר לו אחד ממתפללי ביהמ"ד, הרי לא ידע אדם מה עובר עליו - כמה לא חלי איניש ולא מרגיש, שמא נגזרה עליך הגזירה שלא תוציא שנתך, ובזכות אותה סעודה ניצלו חייך מבלי שתדע מאומה על כך... ועתה הינו עומד ומשתומם כי נראים דברי 'מתפלל' זה כדברי נביאות ורוח הקודש ממש, שכן רגליו הוליכוהו לרופא קטן ורגיל אודות נדודי שינה ונסתבב מזה הצלת חיו, כי בלאו הכי שמא היה נודם לבו ואז היה חל גם יום היא"צ שלו בי"ב כסלו... מיד מיהר האברך לערוך סעודה בטרם יגיע חצות ליל וימנע ממנו להשתתף בסעודת ההילולא... סוף דבר הצנתור הצליח והכל בא על מקומו בשלום, ויהי לפלא.

נט. ועצה טובה קמ"ל, בהאי שתא שחל יומא דהילולא קדישא בעצם יום השב"ק - לערוך קידושא רבא בצפרא דשבתא אחר התפילה או לנדב סעודה שלישית וכיו"ב, ואפילו מלווה מלכה רבתי, וכל אחד ימצא לעצמו את הדרך לערוך סעודה לכבודו של אותו צדיק.

ס. אגב אורחא יובא מה שסח הרה"ק ה'בת עין' אודות 'סעודות מצוה', פעם נכנס אל הרה"ק המגיד מטשערנאביל זי"ע אחד מיהודי העיר להזמינו לסנדקאות אצל בנו הנולד לו, שאלו ה'מגיד', האם תערך 'סעודת ברית', נאנח היהודי ואמר, רבי קדוש, משתכר אנכי שכר מועט של חמשה מטבעות לשבוע, אשר בקושי מספיקים לפרנסת בני ביתי - לחם צר ומים לחץ, אין בידי מעות לערוך סעודה לכבוד הברית, אמר לו המגיד, אם רצונך שאהיה סנדק לרך הנולד - עליך להבטיחני שתקיים 'מנהג ישראל' בסעודת הברית, לך נא אל אדונך אשר אתה עובד אצלו, ותבקש מעמו שישים לך מעתה 'שכר עבודתך' על השבוע הבעל"ט, ויפרע ממך מטבע אחת בשבועות הבאים 'מטבע' לשבוע. והסביר ה'מגיד' דשרו של עשו הוא 'סמא"ל', ובשמו מרומז נוטריקון - ס'עודת מ'ילה א'ין ל'עשות, ס'עודת מ'צווה א'ין ל'עשות. על שלש אלה נלחם הוא מאד שיתבטלו מתוך עם בני ישראל, ואכן לדאבון לב הצליחו מעשיו לענין סיומי מסכתות, אמנם, לזאת לא אסכים, שיצליחו מעשיו בסעודת ברית מילה, ולכן כל כך החמרתי ב'בעל ברית' זה שיקיים המנהג ויערוך 'סעודת ברית'.

ה'בת עין' היה עד למעשה זה, אחר זמן ביאר ה'בת עין' את סיבת התנגדות השטן לג' סעודות אלו, כי כל אימת שהשטן עולה ומשטין על אי מי מבני ישראל, פלוני עבר על איזה ממצוות התורה, עונה לעומתו 'מלאך מיכאל', וכי לא ראית באיזה שברון לב עבר העבירה, כי אף בעת עשייתו את העבירה היה שבור מכך שהשטן לכדו ברשתו, ומאידיך פוק חזי את גודל השמחה שיש לבני ישראל בעשותם אחת ממצוות ה', ועושים יומא טבא בסעודת מרעים, טענה זו סותמת פיות משטינינו ומקטריגינו, ולכן נלחם השטן כל כך לבטל מישראל את השמחה של מצווה, כי על ידי שמחה זו מתבטלים כל טענותיו.

ואהבת לרעך - אהבת ישראל במשנת הבת עין

בצערו (ב'גזירה' הקשה העוברת עליו) של חברו כמו בצערו ממש בשווה, עכ"ל^{סב}.

כתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (חוקת ד"ה א"י זאת חקת), וז"ל. ועיקר 'גמילות חסדים' הוא להשתתף בצערו של חברו כמו בצערו ממש, וזהו בחינת אחר-אח דלת, היינו להיות אחיו של דל"ס^א. וכמו ששמעתי מהרב הק' אב"ד דק"ק בארדיטשוב שאמר בשם המגיד ממעזריטש ז"ל שאחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן הוא גזירה שזה - היינו בחינת השתוות - שירגיש

השפל עצמך וינשאך המקום - שפע רב הבא על ידי הענוה ידוע כי ענין הענוה היתה נר להגלי בעל ההילולא - הרה"ק הבת עין זי"ע, וכמו שהעיד על עצמו שמנעוריו הורגל להתרחק ביותר מנסות הרוח^{סג}, ואכן כל הספר 'בת עין' מלא וגדוש במעלת ההכנעה והענוה

סא. נוראות כתב הרה"ק (שמיני ד"ה והוא) לגנות את המראים כלפי חוץ שהם אוהבים את רעיהם, ובאמת הם שונאים אותו בקרבם ו'שבע תועבות בליבם', שהנה נאמר בפרשת מאכלות אסורות (ויקרא יא ז) 'ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושוסע שסע פרסה והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם'. וכתב ה'אור החיים' הקדוש, שבא הכתוב לומר שאינו אסור באכילה אלא כל עוד ש'גרה לא יגר', אבל לעתיד לבוא יעלה גרה ויחזור להיות מותר. וכבר אמרו (רבינו בחיי בשם מדרש תנחומא) שנקרא החזיר בשם זה לפי שעתידי הקב"ה להחזירו לנו לעתיד לבוא.

ומבאר הרה"ק בדרך רמז, שיש אנשים הנוהגים כאותו 'דבר אחר' הפושט טלפיו ואומר טהור אני... שבחיצוניותו נראה שיש בו סימן כשרות, אך בפנימיותו טמא הוא שאינו מעלה גרה, כך הם בחלקלקות לשונם מראים כלפי אחרים שהינם אוהבים אותם, וכלפי חוץ הם נראים ככשרים, אך באמת 'גרה לא יגר' - שבתוכי נפשם הרי הם שונאים בכל ליבם, ומסיים הבת עין וז"ל, וזה עיכוב הגאולה, שאין בן דוד בא עד שיטהר החזיר, היינו שיעלה גרה ויהיה פנימיות ליבו כמו שמראה בטלפיו. עכ"ל. וכלומר, שעלינו להתחזק לאהוב כל איש ישראל גם בפנימיות הלב, וכברו כך יהיה תוכו, שאף בתוכי נפשו יחפוץ בטובתו של חברו ויאהבו כגופו, ועל ידי זה נזכה לקרב הגאולה במהרה בימינו אמן.

סב. באחת השנים בערבי פסחים רצו הגבאים לסייד וליפות את בית מדרשו של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע, אך ה'בת עין' התנגד לכך בכל תוקף, וטעמו עמו, כי בערבי פסחים מילתא דשכיחא היא שמתעורר איזה ענין של אי שלום וטינה בלב בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, ובאותה שעה משמש ביהמ"ד כ'עיר מקלט' עבור הנעלבים, ואם יסיידו ויסגרו את ביהמ"ד לא יהיה להם לאן לברוח...

והנה שיחות של תלמידי חכמים צריכות לימוד, ופשיטא שלא היתה כוונתו לדחות אותם בקש ובמילי דבדיחותא גרידא, אלא שכך היא האמת, שחייב האדם להתרחק מן המריבה והמחלוקת כשם שהוא בורח מן האש ומחיה רעה, וכמו שבאותה שעה יברח וירוך כל עוד נשמתו בו כדי לצאת מספק ספיקא של סכנה כן נמי צריך לברוח מן המחלוקת כמטחוי קשת, וזה רצה הרה"ק ללמד, שלעולם בית המדרש פתוח, וכל הרוצה מקום מקלט יבוא להתחמם בקדושת ביהמ"ד.

סג. אחד מצדיקי בית רוזין נהג לומר, שעל כן עשה ה' שפתח מערת ציונו הקדוש נמוך במאד, ואי אפשר להיכנס שם בלא 'כפיפת קומה', להזכיר לכל הנכנס לגו מערתא קדישא, כי זו היא משנתו הטהורה אשר השאיר לנו - להתכופף ולהכניע את עצמנו בכל עת ועונה.

הדברים ידועים ומפורסמים, שבעת הרעש הנורא בצפת, בשנת תקצ"ז, רוב רובם של יקירי צפת נקברו אז תחת המפולות, ולא נותרו לפליטה כי אם 'כעשירית' מבני היישוב, בעת שאירע הרעש עמדו בבית מדרשו של ה'בת עין' באמצע 'חזרת הש"ץ' דמנחה, מיד ציווה ה'בת עין' שכל העם הנמצאים בבי מדרשא יתאספו ויעמדו סביבו, והוא עצמו נשכב על הארץ בפשוט ידיים ורגליים לפעול את אשר פעל, ואכן מחצית מבית המדרש התמוטט ונפל הגג שמעליו, ואילו המחצית השנייה, ששם עמדו המתפללים תחת צלו של ה'בת עין' נשאר על תילו, ונראה הדבר לכל עד עצם היום הזה.

לאחר מעשה הסביר ה'בת עין' טעם השתטחותו על פני הארץ, כי ראה שאירע הדבר שלא בדרך הטבע - כי לא נפלו האבנים לארץ כדרךם, אלא נזרקו מדרום לצפון ומצפון לדרום, והבין שיד הס"מ בדבר - להחריב את עיה"ק צפת, ובאופן כזה אין עצה מלבד ה'התבטלות', ולכן השתטח על הארץ ב'התבטלות גמורה', כדרך שנהג רבי

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

ובגנות גסי הרוח, ונלקוט שושנים מועטים, אפס קצהו תראה וכולו לא תראה^{סד}.

והכנעה, 'שעל ידי בחי' ענוה מגיעים לבחינת להיות מרואי פני המלך בחינת השראת השכינה'.
בתב ה'בת עין' (בשלה ד"ה כענין) שכל מצבם הדחוק של בני ישראל בענין הפרנסה 'צריך עיון גדול' - מדוע הם נאנקים לחוצים וטרודים תחת עול הפרנסה עד שאמרו חז"ל (פסחים ק"ח.) 'קשין מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף', היפלא מה' לפתוח שערי פרנסה בלא גבול ומידה. ומבאר עפ"י מה דאיתא (תענית ט.) שהמן היה בזכות משה, ומעמא דמילתא הוא כי עיקר ההשפעה באה על ידי ההכנעה והענווה, ומאחר שמושה רבינו היה 'עמוד הענווה' וכפי שהעיד עליו הקב"ה בכבודו ובעצמו ש'האיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה' על כן בזכותו ומכוחו נפתחו כל אוצרות השפעת המן, וזהו אומרו הנני - כלומר מהותי מידת ענווה, היא ממטיר לכם לחם מן השמים^{סו}.

איתא בגמ' (הולין פ"ט.) **לפרש מה שנאמר** (דברים ז ז) 'לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים - אמר להם הקב"ה, חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני'. כי עיקר חביבותן של ישראל הוא שמכניעים עצמם לפני המקום ב"ה בענווה ושפלות הרוח, ויודעים ומכירים שכל הטובה הנעשית להם אינה בזכות מעשיהם הטובים אלא הכל הוא מרחמיו ורוב חסדיו^{ס"ה}.

ובך פירש הרה"ק ה'בת עין' בלשון הכתוב (ויקרא כה א) 'וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר' כי 'בהר' הוא ס"ת של 'לב נשבר ונדכה', המרמו לבחינת ענווה

אחא בר יעקב כשנלחם עם הס"מ, כשנתגלה לו בדמות נחש בעל שבעה ראשים, וערף את ז' ראשיו על ידי כריעות והשתטחויות על הקרקע (עין קידושין כ"ט).

סד. והדרך לבוא לידי ענווה מצאנו בדברי הרמב"ן ב'אגרתו', כי כאשר יתבונן האדם ב'אני מאמין' שהבורא יתב"ש הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, אין לו לאדם משלו כלום וכל קנייניו אינם אלא 'פקדונות' מידי הקב"ה לידו...אף 'מעלותיו' הנכבדות לא השיג אדם בכוחו אלא מתנת שמים המה... אז תאבד ממנו כל סיבה להתגאות, וכלשון ה'רמב"ן', 'ועתה בני דע וראה כי המתגאה בלבו על הבריות מורד הוא במלכות שמים... ובמה יתגאה לב האדם, אם בעושר - ה' מוריש ומעשיר'. ואם בכבוד - הלא לאלוקים הוא, שנאמר 'והעושר והכבוד מלפניך', ואיך מתפאר בכבוד קונו. ואם מתפאר בחכמה - 'מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח'. נמצא, הכל שווה לפני המקום, כי באפו משפיל גאים, וברצונו מגביה שפלים, לכן השפל עצמן וינשאך המקום, עכ"ל.
סה. וכך פירש ה'בת עין' (תולדות ד"ה ואלה) דלכן כינתה תורה את עשו בשם 'גדול' ויעקב נקרא 'קטן' (וכדכתיב כז טו, 'ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול... ותלבש את יעקב בנה הקטן'), וכבר הקשו ש'אין בין עשו ליעקב אלא רגעים ספורים בלבד', ומדוע זה נזכר לדורות בשם 'הגדול' וזה מכונה 'הקטן'. אלא מבאר בזה"ל, כי עשו הוא מקור הגדלות והגאווה וכו' ובמאמר של עשו 'יש לי רב' (בראשית לג ט) מגודל הגאווה שהיה בו בעצמו, אבל יעקב הוא מצד הקדושה והכנעה וענוה לפני השי"ת, על כן נקרא 'קטן' מפני בחי' הקטנות והכנעה. עכ"ל.

ואף שמו של 'יעקב' מורה על תכלית הענווה, כשנחלק תיבת 'יעקב' לשניים - י עקב, כי הנה האות י' רומזת על שפלות שהרי היא הקטנה שבאותיות, ו'עקב' מרמז על העפר שהכל דורכים עליו ודשים אותו בעקב (עי"ש עוד, שיש ב' מדרגות בענוה זו למעלה מזו, ויעקב היו בו שתי דרגות אלו, על כן נרמז בשמו ענווה בכפליים).

ומוסיף לפרש (דרושים לשבת הגדול) על פי זה הטעם שיצא עשו תחילה אף שהיה באמת יעקב בכור ליצירה (ב"ר סג ח כמובא ברש"י בראשית כה כז), כי מן השמים סבבו כן 'כדי שלא תהיה ליעקב אבינו ע"ה בחינת התנשאות וגסות ח"ו'. ומכלל הדברים למדנו עוד על החיזוק באמונה שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, שאם יתמה 'יעקב' מדוע לא 'זכיתי להיות הבכור, ומחמת כן הוצרכתי 'לגנוב' את הבכורה מעשו ועל כן עשו רודפני עד עצם היום הזה, אזי תשובתו בצידו שמן השמים רצו להיטיב עימו שלא יבוא לידי גאווה והתנשאות ח"ו. לאידך, נלמד מכאן בגודל מעלת הענווה, שלטובתו של יעקב עדיף שיסבול כל צרות אלו מאשר יהא בו מגסות הרוח.

סו. המחזיק במידת הענווה היא ניצול על ידה מן היצר, וכמו שכתב ה'בת עין' (וישלה ד"ה ויאבק) ש'ענווה' בגימטריא 'סמא"ל', וגדול כח ענוה העולה קל"א להכניע ולהשפיל את הס"מ העולה ג"כ קל"א לבל יתן לו שום מקום להחטיאו. וע"י ההכנעה זוכה שתתקבל תפילתו, ובכך מפרש ה'בת עין' (וארא ד"ה וגם אני) מה שנאמר (בראשית ב ז) 'וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה', וז"ל. כשיש לאדם הכנעה

גאוות איש על רעהו הדוחקת רגלי שכינה ומחרבת בית המקדש.

ויגבה ליבו - יחשיב עצמו ואת עבודתו

אבל אמרו, כי ביותר יש לו לאדם להזהר שלא יבוא לידי 'ענוה פסולה'. שאחד מטכסיסיו הנודעים של היצר להפיל לב אדם בקרבו, להפכו 'כביכול' להיות עניו, ובוזה להרחיקו מלהתקרב אל הקודש, באמרו, מי אני ומה אני לעשות מצוות ה', והרי מלא בעוונות הנני. ולזה ביאר ה'בת עין' (ואתחנן ד"ה עוד יש לפרש) שעל כך הזהיר הכתוב באמרו (דברים ד ט) 'רק השמר לך', 'רק' מרמו על מיעוטי, ובא הכתוב לומר הישמר על ה'רק' והמיעוטי, ומסיים בזה"ל, היינו כשיהיה לך בחינת שפלות גדול בראותך גודל הפגמים שפגמת בעולמות העליונים ויפול לבך מאוד בקרבך, תראה שלא תתייאש ח"ו בג"ל רק אדרבה חזק ואמץ ותאמין בה' שחפץ חסד הוא ומקבל שבים.

בדברים הללו כתב עוד (אמור ד"ה ויאמר) לבאר בפסוק (ויקרא כא א-ב) 'לנפש לא יטמא בעמיו, כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו', דהנה, 'עמיו' בנימטריא 'ענו', וביאור הכתוב 'שלא יטמא את הנפש על ידי גודל ענוה שיפול לבבו ביותר בהסתת היצר הרע וימנע ח"ו מעבודתו ית', רק שינחם את עצמו במה שאמר ה' (דברים יד א) 'בנים אתם לה' אלוקיכם וגו', וזכרם אב על בנים בן ירחם ה' עלינו לקבל עבודתנו כמו שהם, ובלבד שיהיה ככל לב וככל נפש'. וזהו המשך הפסוק 'כי אם לשארו הקרוב אליו לאביו

ומרמו בדבריו בדברי הגמרא (חולין ה:) על הכתוב (תהלים לו ז) 'אדם ובהמה תושיע ה'', פירוש מי שיש בו דעת כאדם ומשים עצמו כבהמה - שאינו מחשיב את עצמו כ'בר דעת' וכ'בר סמכא'... על ידו באין השפעות טובות וישועות בעולם^{סז}.

צא ולמד על גודל החורבן הנגרם על ידי הגאוה וגסות הרוח ממה שכתב הרמ"ק ה'בת עין' ז"ע (ליקוטים בד"ה איתא במדרש) לבאר המעשה המובא במדרש, שכשגמר שלמה המלך לבנות את ביהמ"ק עמדו שני ציפורים על הגג ואמר ציפור אחד לחבירו 'הלא אתה רואה את בניין הגדול הזה, ואם ארצה אני אוכל להחריבו בתנועה אחת'. מששמע שלמה המלך (שהבין שיחות חיות ועופות) את דברו, קרא לו ושאלו האין תוכל להחריב את בית עולמים. השיבו הציפור, וכי מאי אכפת לך, רשאי אני להתפאר לפני אשתי, ע"כ.

אלא כך הוא ביאור הדבר, וז"ל, 'העניין הוא, כי הציפור זה היה היצר הרע, והשמן אמר שאפשר שאקלקל את כל הבניין שלא ישרה השכינה בהבית הקדוש ויהיה כל עמלו לריק ח"ו, ושאל לו המלך, היתכן, איך שאני גירשתי אותך על ידי תשובה ומעשים טובים מכבר, ועל ידי כמה יגיעות ועדיין אתה מתפאר עלי. ועל זה השיב לו, בדבר עבירות גשמויות חס וחלילה, בוודאי אי אפשר להסית אותך. רק בדבר קל בזו שתאמר כך לאשתך, רצונו לומר 'בטוב גמרתו הבית הזה', ובתוך כך יבנם בו שום טינא של גסות הרוח ולא תשרה השכינה על ידי זה כמו שכתוב (ישעיה נז טו) 'אשכון את דכא', עכ"ל. הרי לך גודל סכנת

באמת ונחשב בעיניו כעפר, אז ויהי האדם לנפש חיה, ותרגם אונקלוס לרוח ממללא, היינו אזי יכול לדבר דיבורים שיפעלו על ידם ברכה ושפע רב.

וכבר איתא בזה"ק (ח"א קכב). 'מאן דזעיר איהו רב', ומסמיק לכך הבת עין (דרושים לשבת הגדול ד"ה וידבר) בדרך רמז מה שאמר יעקב (בראשית לב י) 'קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך', והנה הטעם שבתיתב אמת הוא 'זקף קטן', לרמז שמי שמקטין עצמו (כיעקב שאמר קטונתי) אזי האמת שהוא זקוף למעלה.

ולא עוד אלא שזוכה שיתנהגו עמו מן השמים בהנהגה ניסית שמעל דרך הטבע, ובכך ביאר (חנוכה ד"ה ונוכל) הטעם שנר חנוכה מצוה להניחו למטה מעשרה (שבת כא:): ואז מברכין שעשה ניסים, כי רק על ידי שיכניע עצמו - לכופף עצמו למטה מעשרה (אף מבלי 'רודף' אבל לבו 'לב נשבר'), יזכה לברך על הניסים שייעשו לו בזמן הזה כאבותינו בימים ההם.

סז. ומוסיף לדייק בדברי חז"ל (פסחים קיח). 'קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', מדוע נקטו 'מזונותיו של אדם', וכי במזונותיהן של הבהמות מיירי כאן, אלא, כי אכן, אותם הנכנעים ואינם מחשיבים עצמם ל'ישות' בפני עצמן מזונותיהן אינן קשין, רק מזונותיו של אדם - המחזיק עצמו ל'אדם' אלו קשין ח"ו.

באר הפרשה - פרשת ויצא - בת עין

ובזה מפרש (דרושים לשבת הגדול ד"ה וידבר) המעם שקנה יעקב מעישו את הבכורה, ב'כדי שיהיה לו מעט התנשאות וחיווק הלב לעבודת ה' ית"ש', ועל דרך שנאמר (דברי הימים ב' יז ו) 'ויגבה לבו בדרכי ה'".

אב הרחמן שמע קולנו בהילולא, זכות בעל ההילולא תגן עלינו ובעדנו, להפקד במהרה בדבר ישועה ורחמים משמי שמי קדם, ישועות ברוחניות ובגשמיות, שפע רב וכל מיני טובות שבעולם^{סח}, וישראל נושע בה' תשועת עולמים.

ולאמו', שלא יטמא בענווה אלא יזכור ויסמוך על שארו הקרוב אליו - שאנו קרובים למקום ב"ה בכמה וכמה אופני קירבה, שהוא אבינו וקרא אותנו בחי' בנים, ושאר יחסי קורבה כגון 'אשה' (ירמיה ב ב) וכן 'בת' (שמו"ר נב ה) מרוב חיבתו אל ישראל.

וכבר אמר הרה"ק ה'בת עין' זי"ע, וז"ל, מי שאינו מאמין שהקב"ה שוכן עם בני ישראל בתוך טומאתם גם הוא לאפיקורוס יחשב (הובא בבת עין מהדו"ח בהוספות שבסוף הספר).

סח. הנה כתיב בסוף פרשתנו (לא מז) 'ויקרא לו לבן יגר שהדותא ויעקב קרא לו גלעד', וביאר הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע בשם אביו הרה"ק מרוז'ין זי"ע כי בזה נחלקו יעקב עם לבן, כי לבן רצה שהקב"ה ינהג עם בני ישראל במידת הגבורה והיראה, ועל ידי זה יכירו כי הוא מלך על כל הארץ, וזהו שאמר 'יגר שהדותא', יגר הוא לשון מגור ופחד (כמו 'יגר מואב', במדבר כב ג), ו'שהדותא' הוא לשון עדות והכרה, שעל ידי המגור יהיה 'שהדותא'. אבל יעקב קרא לו גלעד, מלשון גיל עד, שהקב"ה ינהג במידת הרחמים ויביא עלינו רק ששון ושמחה, ומתוך שובה ונחת נכיר במלכותו ית'. ובקשתנו היא 'תתן אמת ליעקב'... והקב"ה ישפיע עלינו רק טוב וחסד, כי רק ע"י שהקב"ה ישיבנו אליו אזי 'ונשובה'... (עירין קדישין בפרשתן)

